

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

Úprava poměrů k nezletilým dětem dohodou rodičů nebo rozhodnutím soudu
Adjustment of parental relations to infants by parental agreement or judicial decision

Bakalářská diplomová práce

Tamara Čížková

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Petra Smékalová

Olomouc 2010

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a zdroje, které jsem použila.

.....

V Prostějově dne: 30. 3. 2010

Dovoluji si poděkovat Mgr. Petře Smékalové za odborné rady a cenné připomínky, které mi poskytla při vypracování méj bakalářské práce.

Moje poděkování patří také mému příteli a mé rodině, kteří mě po dobu celého mého studia podporovali a pomáhali.

V Prostějově dne: 30. 3. 2010

Anotace

Předkládaná bakalářská práce pojednává o problematice úpravy výchovy a výživy nezletilých dětí dohodou rodičů a rozhodnutím soudu.

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, zda schválení dohody rodičů o úpravě výchovy a výživy nezletilých dětí nebo rozhodnutí soudu, ve věci bez vzájemné dohody mezi rodiči, ovlivňuje vznik a následné řešení sporů rodičů. Bakalářská práce odpovídá v souvislosti s předmětem práce na otázku, zda rodiče jsou ochotni a schopni své spory dále řešit sami v případě, že k těmto sporům dojde, nebo řeší tyto své spory prostřednictvím oddělení sociálně-právní ochrany dětí či soudu.

Součástí bakalářské práce je výzkumné šetření na dané téma. Práce je proložena kazuistikami ze sociální praxe týkající se přímo úpravy poměrů k nezletilým dětem.

Annotation

The theme of my thesis are the problems connected with adjusting of parental relations to infants by an agreement of the parents or by judicial decision.

The main objective of my work is to find out whether the parental agreement or the judicial decision without any parental agreement affects occurrence and following solutions of parental disputes.

My work gives an answer to a question whether parents are willing and able to settle their disputes in case they occur or whether the parents use the help of the court.

The thesis enclose my research and causal cases from social practice connected with adjustment of parental relations to infants.

Obsah	
Úvod	06
1 Vymezení problematiky a operacionalizace základních pojmů	08
1.1 Manželství a rodina	09
1.2 Rozpad rodiny	13
2 Legislativní rámec problematiky úpravy poměrů k nezletilým dětem - současné právní normy	16
2.1 Mezinárodní právní úprava týkající se problematiky úpravy poměrů nezletilých dětí	16
2.1.1 Úmluva o právech dítěte	16
2.1.2 Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů	18
2.2 Vnitrostátní právní úprava týkající se problematiky úpravy poměrů nezletilých dětí	20
2.2.1 Listina základních práv a svobod	20
2.2.2 Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů	21
2.2.3 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů	26
2.2.4 Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů	30
3 Úprava výchovy a výživy nezletilého dítěte	33
3.1 Dohoda rodičů o úpravě poměrů nezletilého dítěte	36
3.2 Rozhodnutí soudu o úpravě poměrů k nezletilým dětem bez vzájemné dohody mezi rodiči	46
4 Těžká situace dítěte při rozpadu rodiny	54
5 Výzkumné šetření	57
5.1 Cíl výzkumného šetření	57
5.2 Empirické výzkumné šetření – metody a techniky	57
5.3 Objekt výzkumného šetření	58
5.4 Výzkumná otázka	59
5.5 Výzkumná zpráva	59
5.6 Závěry výzkumného šetření	64
Závěr	67
Seznam použité literatury	69
Přílohy	

Úvod

Rodina tvoří přirozené prostředí pro děti, pro jejich šťastný život a příznivý vývoj. Takovou rodinou se ovšem rozumí dobře fungující rodina. Rodiče dětí mají prioritní a společnou odpovědnost za výchovu dětí a péči o ně, a to i v případě, že spolu již nechtějí žít jako manželé či partneři.

Pokud se rodiče rozhodnou, že spolu již nemohou a nechtějí nadále žít, jejich vztah již nefunguje, je nutné především upravit práva a povinnosti rodičů k jejich nezletilým dětem. Za každým rozchodem je nutné vidět především osud těchto nezletilých dětí, které rozchod nezapříčinily, ale výsledek rozchodu se jich velmi citelně dotýká. Záleží na samotných rodičích, zda jsou ochotni a schopni se domlouvat na elementárních záležitostech při výchově a výživě dětí. To značí, že jsou schopni uzavřít dohodu o výchově a výživě dětí v jejich prospěch a soudu ji předložit pouze ke schválení. V opačném případě o úpravě musí rozhodnout soud bez vzájemné komunikace či dohody mezi rodiči. Toto je důvod, proč má práce nese název: „Úprava poměrů k nezletilým dětem dohodou rodičů nebo rozhodnutím soudu.“

Bakalářská práce pojednává o problematice úpravy poměrů nezletilých dětí dohodou rodičů či rozhodnutím soudu. Práce bude rozdělena do pěti základních kapitol. Nejprve ve své práci vymezím problematiku a definuji používanou terminologii základních pojmů. V další kapitole se budu zabývat legislativním rámcem problematiky úpravy poměrů k nezletilým dětem. Zaměřím se jednak na mezinárodní právní normy a také na vnitrostátní právní dokumenty vztahující se k danému tématu. Následovat bude kapitola zabývající se podrobněji úpravou poměrů k nezletilým dětem, na níž naváže čtvrtá kapitola, zabývající se specifickým postavením dítěte při rozpadu rodiny. Poslední kapitola bude tvořena již samotným empirickým výzkumným šetřením pro který jsem zvolila metodu analýzy věcných skutečností, tedy analýzu primárních dokumentů z roku 2001.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, zda uzavření dohody rodičů ohledně úpravy výchovy a výživy nezletilých dětí má vliv na další vývoj a řešení problémů

v rodině nezletilého dítěte v porovnání s rodinami, kde se rodiče nedohodli a o úpravě poměrů musel rozhodnout soud bez dohody mezi rodiči. Z vybraného vzorku respondentů bude zvolenou technikou-analýzou dokumentů zjišťováno, kolik rodičů se obrátilo na oddělení sociálně-právní ochrany dětí či soud s žádostí o pomoc při řešení problémů v rodinách.

Pokud bude výsledek analýzy dokumentů ve prospěch uzavření dohod mezi rodiči ohledně úpravy poměrů k nezletilým dětem, mohl by být inspirací pro práci sociálních pracovníků, kteří by se ve své práci mohli více zaměřit na problematiku uzavírání dohod rodičů ve věcech výchovy a výživy nezletilých dětí. Myslím, že by práce mohla být významná i jako vstupní studijní materiál pro začínající sociální pracovníky na odděleních sociálně-právní ochrany dětí.

Výběr tématu této bakalářské práce ovlivnilo především mé zaměstnání, neboť pracuji jako sociální pracovníce na Městském úřadě Prostějov, oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Vzhledem k tomu, že jsem v rámci svého zaměstnání ustanovována kolizním opatrovníkem nezletilých dětí pro soudní řízení, mám velmi blízko k tématu bakalářské práce.

Ve své práci budu vycházet z platných právních předpisů a to zejména ze Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, Zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Dále Listiny základních práv a svobod (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.) a Úmluvy o právech dítěte (sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.).

Podklady k výzkumnému šetření budu čerpat ze spisové dokumentace nezletilých dětí vedené na Městském úřadě Prostějov, odboru sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, kde vykonávám funkci sociálního pracovníka.

1 Vymezení problematiky a operacionalizace základních pojmů

Pro pochopení problematiky považuji za důležité v úvodu své práce vymežit základní pojmy, které budou v mé práci často používány, aby následující text byl srozumitelnější.

Manželství – Manželství můžeme definovat jako soubor vazeb, kdy jde o vazby spojující oba manžele mezi sebou, ale i s ostatními lidmi – širokou rodinou. Je také smlouvou mezi občany a státem, neboť stát manželství podporuje sociální politikou. V České republice lze uzavřít manželství buď civilní, nebo církevní formou na základě souhlasného prohlášení muže a ženy, že spolu vstupují do manželství. Manželům vznikají vzájemná práva a povinnosti.¹

Rodina – Trvalé soužití příbuzných osob, především rodičů a dětí. Znaky rodiny: společné bydliště, společné produkování a konzumování statků, biologická reprodukce a socializace potomstva, vytváření prostředí intimity a vzájemné citové i materiální podpory.²

Rozvod manželství – „Zrušení manželství na základě rozhodnutí soudu v řízení konaném na návrh jednoho z manželů. Manželé nemají na rozvod automaticky nárok. Aby soud mohl manželství rozvést, musejí být splněny zákonem stanové podmínky. Rozvod má za následek zánik společného jmění manželů.“³

Rozhodnutí soudu – „Výrok soudu o určité otázce, která se týká věci samé, nebo procesních záležitostí. Opírá se o autoritu – státní moc a o možnost donucení, vynutitelnost.“⁴

Nezletilé dítě – osoba, která dosud nenabyla způsobilosti k právním úkonům v plném rozsahu, právní úkony za ni konají zákonní zástupci (zpravidla rodiče).⁵

¹ Srov. MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 57-58.

² Srov. *Ottova všeobecná encyklopedie*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2002, s. 315.

³ *Ottova všeobecná encyklopedie*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2002, s. 327.

⁴ *Ottova všeobecná encyklopedie*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2002, s. 325.

⁵ Srov. *Ottova všeobecná encyklopedie*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2002, s. 128.

Rodičovská zodpovědnost – jedná se o komplex vztahů rodičů k dítěti, spočívající v osobní a majetkové péči o dítě. Souhrn práv a povinností upravujících péči o osobu dítěte, správu jeho majetku a zastupování v právních vztazích s nezbytným vyjádřením povinností chránit zájmy dítěte.⁶

1.1 Manželství a rodina

Současné poměry ve společnosti způsobují, že do manželství vstupuje čím dál tím méně snoubenců a přibývají tzv. neformální vztahy, soužití bez sňatku, což má za následek růst počtu nesezdaných párů, svobodných matek. Přesto je naštěstí spousta dvojic, pro něž má manželství velký význam a proto do něj vstupují dobrovolně a s očekáváním, že spolu zůstanou navždy a nikdy se nerozvedou.⁷

V minulosti bylo pro stabilitu manželství nejdůležitější zajištění a udržení materiálních potřeb, kdy partneři věnovali mnoho sil tomu, aby rodina měla střechu nad hlavou, dostatek jídla a ošacení.⁸ Důležitou roli zde také hrálo veřejné mínění občanů, neboť člověk, který vystoupil z manželského svazku, byl určitým způsobem odsuzován.

Základem dnešního manželství je vztah. Namísto fyzických potřeb jsou proto dnes dominantní potřeby emociální. To je rozhodně pozitivní obrat, protože tak lze předejít mnoha bolestivým a často zbytečným partnerským neshodám. Vždyť lásku, něhu a uznání je třeba projevit, podělit se o ni – jde o dávání a přijímání.⁹ Muž a žena, kteří chtějí spolu uzavřít manželství (dále jen „snoubenci“), mají předem poznat navzájem své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav, aby mohli založit manželství, které splní svůj účel.¹⁰

⁶ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 56.

⁷ Srov. ŠMOLKA, P., MACH, J. *Manželská a rodinná trápení z pohledu právníka a psychologa*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 12-14.

⁸ Srov. PELTOVÁ, N. *Umění komunikace*. 2. vyd. Praha: Advent-Orion, 2002, s. 17.

⁹ Srov. PELTOVÁ, N. *Umění komunikace*. 2. vyd. Praha: Advent-Orion, 2002, s. 17.

¹⁰ Srov. § 2 zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Manželství se uzavírá slavnostním prohlášením muže a ženy o uzavření manželství za přítomnosti dvou svědků. V současné době mají snoubenci na výběr dvě formy uzavření manželství, což umožňuje současná právní úprava, platná od 1. 7. 1992. Snoubenci se mohou rozhodnout podle svého svobodného rozhodnutí a víry, zda chtějí uzavřít:

- „**Občanský sňatek**“¹¹ (dle § 4 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů), který uzavírají snoubenci před obecním úřadem pověřeným vést matriku.

- „**Církevní sňatek**“¹² (dle § 4a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů), který snoubenci uzavírají před církví.

Obě formy uzavření manželství jsou rovnoprávné. Byl-li uzavřen občanský sňatek, nemají následné náboženské obřady právní následky. Pokud byl uzavřen církevní sňatek, nelze již následně uzavřít sňatek občanský.¹³

Sňatek může uzavřít jen osoba plnoletá, tedy starší osmnácti let, svobodná, rozvedená, ovdovělá ale především způsobilá k právním úkonům. Současná právní legislativa umožňuje uzavřít sňatek i osobě starší 16 let, ale to výjimečně, na základě pravomocného soudního rozhodnutí o „povolení uzavřít manželství“.¹⁴

Pokud již snoubenci vstoupí do manželského svazku, mají stejná práva, ale i povinnosti. Jedná se o práva a povinnosti nejen osobní povahy, ale i povahy majetkové. Manželé jsou povinni spolu žít, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, ale především také pečovat o děti, kterým jsou povinni vytvořit zdravé, bezkonfliktní rodinné prostředí a zabezpečovat jejich výchovu a výživu. O výchově dětí a jiných záležitostech rodiny rozhodují společně. Pokud se manželé nedokážou dohodnout na výchově a výživě dětí, může se jeden z manželů obrátit se svým návrhem na soud, který rozhodne za ně

¹¹ § 4 zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹² § 4a zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹³ Srov. § 10 zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ § 13 zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

dle § 176 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů.¹⁵

„Manželství je trvalé společenství muže a ženy, založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.“¹⁶

Charakter rodiny ve 21. století je zcela jiný, než před desítkami let, kdy rodina byla posvátná, svazována pevnými pouty a náboženskými předsvědčeními.

Rodina je nejstarší základní společenská skupina či společenství, nejtěsněji spjaté nejrůznějšími vztahy uvnitř, ale i navenek – funkcemi a činnostmi zabezpečujícími potřeby svých členů a společnosti jako celku, přičemž prochází neustálými změnami co do své velikosti, významu, ale i začlenění do společnosti. Adaptuje se na její nejrůznější proměny či vývojové stupně. Přizpůsobujíc se jim, udržuje život člověka prakticky ve všech jeho sférách a cyklech.¹⁷

Hlavním posláním rodiny je poskytnutí péče a ochrany všem jejím členům a to zejména v obdobích, kdy některý z jejich členů se není schopen sám o sebe postarat. Rodina členům umožňuje jejich tělesnou, duševní, duchovní existenci a rozvoj, dává jim pocit bezpečí, pocit domova v kruhu svých nejbližších. Dle potřeby se světu kolem otevírá, ale též se mu uzavírá, vytvářejíc v sobě sama svůj vlastní svět.¹⁸

Rodina je pro samotného člověka, ale i společnost velmi důležitá instituce, která plní celou řadu významných funkcí, které jsou závislé od jednotlivých etap života rodin. Tyto funkce jsou samozřejmě také ovlivněny zasahujícími životními situacemi. Pokud se podíváme na rodinu a její funkce, ta by měla plnit především

¹⁵ Srov. § 18, § 20 zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ § 1 zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷ Srov. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Brno: Avicenum, 1989, s. 15-17.

¹⁸ Srov. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Brno: Avicenum, 1989, s. 15-17.

tyto základní funkce: biologickou (reprodukční), výchovnou, emociální, ekonomická a domestikační.¹⁹

Biologická funkce - tato funkce hraje důležitou úlohu v manželském soužití. Vychází ze skutečnosti, že rodina zahrnuje a zabezpečuje sexuální život a plození potomků.²⁰

Výchovná funkce - je zaměřena na přípravu a výchovu nové generace v rodině, předávání hodnot, norem a učení sociálnímu chování v dané společnosti, aby se později děti mohly bez problémů uplatnit ve společnosti. Její neopomenutelnou úlohou je také zabezpečení všestranného duševního a tělesného rozvoje, zabezpečení citového, fyzického, morálního a intelektuálního vývoje.²¹

Emocionální funkce - tato funkce je velmi důležitá po celý život, ale především má velký význam v období dětství a dospívání, neboť jde o poskytování citového zázemí, podpory, pomoci, bezpečí a jistoty.²²

Ekonomická funkce - zabezpečuje a uspokojuje základní materiální potřeby.²³

Domestikační funkce - rodina má být domovem! Vyjadřuje přirozenou touhu každého člověka mít někde své místo, někam patřit, být někde doma.²⁴

Podle Matějčka dnes mají rozhodující úlohu pouze dvě základní funkce rodiny a to²⁵:

- Zajištění citového zázemí pro všechny svoje členy.
- Příprava dětí pro život ve společnosti.

Obě tyto funkce mohou být ohroženy nedostatkem času a to především v rodinách osamělých rodičů, neboť v těchto rodinách je dětem věnováno většinou méně pozornosti než v rodinách úplných.²⁶

¹⁹ Srov. MUSILOVÁ, A. *Sociální práce s rodinou*. Olomouc SDV, 2006, s. 9.

²⁰ Srov. MUSILOVÁ, A. *Sociální práce s rodinou*. Olomouc SDV, 2006, s. 9.

²¹ Srov. MUSILOVÁ, A. *Sociální práce s rodinou*. Olomouc SDV, 2006, s. 10.

²² Srov. MUSILOVÁ, A. *Sociální práce s rodinou*. Olomouc SDV, 2006, s. 9.

²³ Srov. MUSILOVÁ, A. *Sociální práce s rodinou*. Olomouc SDV, 2006, s. 10.

²⁴ Srov. MUSILOVÁ, A. *Sociální práce s rodinou*. Olomouc SDV, 2006, s. 10.

²⁵ Srov. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1989, s. 32.

1.2 Rozpad rodiny

Pokud dojde k tomu, že rodina přestává plnit své základní funkce, hovoříme o takzvané „dysfunkční rodině“²⁷. Nezáleží na tom, zda jsou rodiče manželé či spolu žijí pouze jako druh a družka, vždy dochází k narušení rodiny, což většinou velice těžce nesou děti. Pokud rodiče spolu nedokážou komunikovat, společně řešit zájmy a základní potřeby dítěte, doplácí na to většinou dítě, kterého mnohdy rodiče využívají jako nástroje své pomsty vůči druhému partnerovi. Někteří rodiče si totiž neuvědomují, že sice zaniká jejich vztah, coby manželů či druhů, ale jejich hlavní úloha – úloha rodičů stále trvá a oba dva mají svá práva, ale i povinnosti vůči nezletilým dětem.²⁸

Jestliže zaniká vztah manželů, hovoříme zde o rozvodu, kdy na návrh jednoho z manželů je zahájeno řízení o rozvod manželství, neboť toto manželství je tak hluboce rozvráceno, že již neplní své funkce. Rozvod není krátkodobý ani bezbolestný akt, neboť rozvést se, znamená projít jednak institucionalizovanými kroky právního rozvodu, ale i individuálním vnitřním procesem psychorozvodu.²⁹

Právní rozvod je institut, který slouží k vnějšímu řešení situace – oddělení manželů, kteří spolu již nechťejí či nemohou dále žít. Řeší způsob oddělení bydlení, rozdělení majetku, závazků a následnou výchovu společných nezletilých dětí. Je to také informace pro okolní svět, že manželé již k sobě nepatří – nastala změna jejich stavu.³⁰

Psychorozvod je vnitřní psychický proces, v jehož průběhu se člověk vyrovnává se zánikem manželství a všemi jeho důsledky.³¹

²⁶ Srov. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1989, s. 32.

²⁷ PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, s. 55.

²⁸ Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizová situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, s. 39-42.

²⁹ Srov. POUPEŤOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 15.

³⁰ Srov. POUPEŤOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 15.

³¹ Srov. POUPEŤOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 16.

Rozvod může být ³²:

- nesporný nebo tzv. dohodou
- sporný
- ztížený

Úprava zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, přijatá zákonem č. 91/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů, představovala zejména v oblasti rozvodových vztahů výrazné změny a to zavedení tzv. nesporného rozvodu. Nesporný rozvod umožňuje důstojný rozchod s omezením konfliktních situací mezi rozvádějícími se manžely. Podmínkou je, že se manželé dohodnou na zásadních věcech. Nesporný rozvod nastává většinou v případech, kdy oba manželé s rozvodem souhlasí, jsou s ním vyrovnáni a nepocitují křivdu a nespravedlnost.³³

K rozvodu dohodou dochází za splnění následujících podmínek³⁴:

- Manželství trvalo déle jak jeden rok.
- Manželé spolu nežijí déle jak šest měsíců.
- K návrhu podanému jedním manželů se druhý připojí.
- Manželé uzavřou písemnou, úředně ověřenou smlouvu o vypořádání majetkových vztahů po rozvodu, popř. vzájemné vyživovací povinnosti.
- Manželé se dohodnou na výchově a výživě nezletilých dětí na dobu po rozvodu, o čemž musí být pravomocně rozhodnuto dle § 26 odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Sporný rozvod nastává v situacích, kdy rodiče spolu již nejsou schopni komunikace a vzájemně se obviňují. Nejsou schopni spolu uzavřít jakoukoliv

³² Srov. ŠMOLKA, P., MACH, J. *Manželská a rodinná trápení z pohledu právníka a psychologa*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 106-108.

³³ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 40.

³⁴ Srov. § 24- 27 zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

dohodu. Soud v tomto případě může na návrh jednoho z manželů manželství rozvést, jestliže toto manželství je hluboce a trvale rozvráceno a nelze očekávat obnovení manželského soužití. Soud při rozhodování zkoumá příčiny rozvratu manželství.³⁵

V případě, že s návrhem na rozvod nesouhlasí druhý manžel, který se na manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel, a kterému by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma, může soud postupovat dle § 24b zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a návrhu na rozvod manželství nevyhovět, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství.³⁶

Dle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, manželství jako právem předpokládaný vztah zaniká dvěma způsoby stanovenými tímto zákonem (podrobněji uvedeno v kapitole 2.2.2 zákon č. 94/1963 Sb., ...).

Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilých dětí, upraví soud nejprve jejich práva a povinnosti k dětem a to pro dobu před rozvodem i po rozvodu manželství. To znamená, že soud postupuje v souladu s § 26 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu. Toto rozhodnutí může být nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení soudu. Při rozhodování o svěření dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte.³⁷

Stejným způsobem je postupováno v případě, kdy se jedná o úpravu poměrů k nezletilým dětem mezi nesezdanými partnery, kteří již spolu nechtějí či nemůžou dále žít.

³⁵ Srov. ŠMOLKA, P., MACH, J., *Manželská a rodinná trápení z pohledu právníka a psychologa*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 129-130.

³⁶ Srov. § 24b zák. č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

³⁷ Srov. § 26 zák. č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

2 Legislativní rámec problematiky úpravy poměrů k nezletilým

dětem – současné právní normy

Mezi platné právní normy patří bezesporu ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána. Tyto smlouvy jsou závazné a mají přednost před vnitrostátním zákonem.³⁸ Pro danou problematiku hraje velmi důležitou roli Úmluva o právech dítěte, která byla vyhlášena Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989 v New Yorku a součástí právního řádu České republiky se podle svého článku 49, odst. 1, stala 6. února 1991.³⁹ Významným dokumentem je Listina základních práv a svobod, která byla vyhlášena usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, jako součásti ústavního pořádku.

Z výše uvedených pramenů vychází následující zákony, a to především zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů a mnoho dalších zákonů. V následující části se budu převážně věnovat zákonům výše uvedeným, neboť tyto se bezprostředně dotýkají úpravy poměrů nezletilých dětí a jejich rodičů při soudních jednáních a přímo souvisí s tématem mé bakalářské práce.

2.1 Mezinárodní právní úprava problematiky úpravy poměrů

k nezletilým dětem

2.1.1 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte byla vyhlášena Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989 v New Yorku.

³⁸ Srov. DOSTALÍK, P., JAKEŠOVÁ, P. Úvod do práva. Olomouc SDV, 2005, s. 32.

³⁹ http://www.zsvejprty.cz/New_Folder/www/VP/umluvapd.htm, 3. 9. 2009

Ratifikační listina Českou a Slovenskou Federativní Republikou byla uložena u generálního tajemníka OSN, deponitáře Úmluvy, dne 7. ledna 1991. Součástí právního řádu české a Slovenské Federativní Republiky se podle svého článku číslo 49, odst. 2 stala 6. února 1991.⁴⁰

Úmluva o právech dítěte je založena na čtyřech základních principech⁴¹:

Právo na přežití – zaručující zachování života a upokojení základních potřeb dítěte.

Právo na rozvoj – umožňující harmonický rozvoj dítěte včetně práva na vzdělání, volný čas a na svobodu myšlení a vyznání.

Právo na ochranu – chránící dítě před násilím, všemi druhy zneužívání a zanedbávání.

Právo na účast – dávající dítěti možnost vyjádřit svůj názor ve všech záležitostech, které se ho týkají.

Dle úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud dle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není-li zletilosti dítěte dosaženo dříve. Státy, které jsou smluvními stranami této úmluvy, se zavazují zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti bez jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického, či jiného smýšlení. Tyto státy jsou povinny učinit všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání.⁴²

Předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí musí být zájem a blaho dítěte. Každé dítě má přirozené právo na život, jméno, svobodu myšlení, náboženství, státní příslušnost, a pokud je to možné, má právo znát své rodiče a má právo na jejich péči. Součástí listiny je také právo dítěte svobodně se vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se jeho názorům

⁴⁰ http://www.zsvejprty.cz/New_Folder/www/VP/umluvapd.htm, 3. 9. 2009

⁴¹ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 577-586.

⁴² Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 578.

musí věnovat náležitá pozornost, odpovídající jeho věku a úrovni. Za tímto účelem se dítěti poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním jednání které se ho dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce, či příslušného orgánu. Pokud se jedná o úpravu výchovy, výživy, styku s druhým rodičem, je mu touto úmluvou zaručeno právo, aby samo mohlo sdělit, v čí péči chce zůstat. Jeho názoru musí být věnována náležitá pozornost, odpovídající samozřejmě jeho věku a vyspělosti rozumové ale i psychické.⁴³

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, urážením, zneužíváním, zanedbáváním či trýzněním.

„Tato úmluva je otevřena k podpisu všem státům. Listiny o přístupu se ukládají u generálního tajemníka Spojených národů.“⁴⁴

2.1.2 Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů

Na tomto místě považuji za důležité, zmínit se alespoň okrajově o dalších úmluvách a zákonech, které se zabývají mezinárodním právem:

- Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů. Účelem tohoto zákona je stanovit, kterým právním řádem se řídí občanskoprávní, rodinné, pracovní a jiné vztahy s mezinárodním prvkem, upravit právní postavení cizinců, jakož i stanovit postup českých justičních orgánů při úpravě těchto vztahů a rozhodování o nich a tím napomáhat mezinárodní spolupráci.⁴⁵

⁴³ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 577.

⁴⁴ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 594.

⁴⁵ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 596.

Rodinné právo ve výše citovaném zákoně upravuje vztahy mezi manžely, pokud jsou manželé příslušníky různých států a to ve věcech: způsobilosti uzavřít manželství, platnosti manželství, formě uzavření manželství, osobních a majetkových vztahů, rozvodu manželství.

„Vztahy mezi rodiči, pokud jsou příslušníky různých států, a jejich dětmi jsou tímto zákonem náležitě upraveny. Důležitou roli zde hraje příslušnost nezletilého dítěte, kterou dítě nabylo narozením. Řídí se tedy právem státu, jehož příslušníkem nezletilé dítě je. Žije-li dítě v České republice, mohou být tyto vztahy posuzovány podle práva českého, je-li to v zájmu dítěte. Ve věcech výchovy a výživy nezletilých a v jiných věcech jich se týkajících, jsou-li českými občany, je dána pravomoc českým soudům i tehdy, žijí-li tyto děti v cizině.“⁴⁶

- „Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o soudní příslušnosti a uznávání výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, ve znění pozdějších předpisů. Důležité je zde stanovisko Evropské rady ze zasedání v Tampere, kdy potvrdila zásadu vzájemného uznávání soudních rozhodnutí jako základ vytvoření skutečného soudního prostoru a jako prioritu určila právo na styk s dítětem. Nařízení rady (ES) č. 1347/2004 stanoví pravidla pro příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem, vydávaných v případě řízení ve věcech manželských. V zájmu zajištění rovnosti všech dětí se toto nařízení vztahuje na veškerá rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti, včetně opatření k ochraně dítěte, bez jakýchkoliv vazeb na řízení ve věcech manželských. V případě neoprávněného odebrání nebo zadržení dítěte by mělo být neprodleně zajištěno navrácení dítěte, proto by se měla nadále používat Haagská úmluva ze dne 25. října 1980, doplněná ustanoveními tohoto nařízení, zejména článkem 11. Soudy členského

⁴⁶ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 601.

státu, do kterého bylo dítě neoprávněně odebráno nebo ve kterém bylo neoprávněně zadrženo, by měly mít možnost odmítnout jeho navrácení ve zvláštních, řádně odůvodněných případech. Takové rozhodnutí by však mělo být nahrazeno pozdějším rozhodnutím soudu členského státu, ve kterém mělo dítě bydliště před neoprávněným odebráním nebo zadržením. Pokud by takové rozhodnutí ukládalo navrácení dítěte, mělo by navrácení proběhnout bez zvláštního řízení o uznání a výkonu tohoto rozhodnutí v členském státě, do kterého bylo dítě neoprávněně odebráno nebo ve kterém bylo neoprávněně zadrženo. Toto nařízení ctí základní práva a zachovává zásady Listiny základních práv Evropské unie. Zejména se snaží zajistit dodržování základních práv dítěte stanovených v článku 24 Listiny základních práv Evropské unie.⁴⁷

2.2 Vnitrostátní právní úprava týkající se problematiky úpravy poměrů nezletilých dětí

2.2.1 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku České republiky ze dne 16. prosince roku 1992. Listina základních práv a svobod uznává neporušitelnost přirozených práv člověka, práv občana a svrchovanost zákona, navazující na obecně sdílené hodnoty lidství a na demokratické a samosprávné tradice národů.⁴⁸

„Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, neprohlášené a nezrušitelné.“⁴⁹ Tato práva a svobody se zaručují všem lidem, bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka,

⁴⁷ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 611-613.

⁴⁸ Srov. ÚZ, *Ústava České republiky - Listina základních práv a svobod*. Ostrava-Hrabůvka: Sagit, s. 16-21.

⁴⁹ ÚZ, *Ústava České republiky - Listina základních práv a svobod*. Ostrava-Hrabůvka: Sagit, s. 16.

víry, náboženství, politického či jiného smýšlení. Každý občan má právo na život. Nedotknutelnost osoby a soukromí je zaručena. Osobní svoboda je také zaručena.⁵⁰

Kromě základních lidských práv a svobod, má každý občan také politické právo, právo národnostních a etnických menšin, ale i hospodářské, sociální a kulturní právo.

Vzhledem k tématu bakalářské práce bych zde chtěla zmínit „Hlavu IV“ Listiny základních práv a svobod, ve které jsou upravena hospodářská, sociální a kulturní práva. A to především článek číslo 32, který hraje důležitou roli ve vztahu k ohroženým dětem. Všechny děti, což značí děti narozené v manželství i mimo manželství, mají stejná práva. Mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Stejně tak péče o děti a jejich výchova je právem rodičů. Rodiče, kteří řádně pečují o děti, mají právo na pomoc státu. Tato práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli pouze rozhodnutím soudu a to na základě zákona.⁵¹

2.2.2 Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Jedním ze základních předpisů je „**Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.**“

Zákon je rozdělen do čtyř základních částí a to⁵²:

- Část první - Manželství
- Část druhá - Vztahy mezi rodiči a dětmi
- Část třetí - Výživné
- Část čtvrtá - Závěrečná ustanovení

⁵⁰ Srov. ÚZ, *Ústava České republiky - Listina základních práv a svobod*. Ostrava-Hrabůvka: Sagit, s. 16-21.

⁵¹ Srov. Čl. 32, zák. č. 2/1993 Sb., o vyhlášení listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

⁵² Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 3.

První část zákona – „**Manželství**“, v sobě zahrnuje §§ 1 až 29. Tato část zákona se zabývá charakteristikou a vznikem manželství. Manželství je právní vztah mezi mužem a ženou, založený způsobem, který stanoví zákon. Z toho svazku vyplývají práva, ale i povinnosti obou manželů, která jsou u obou manželů stejná, neboť vycházejí z rovného vztahu mezi mužem a ženou⁵³. „Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.“⁵⁴

Novelou zákona o rodině, provedenou zákonem č. 234/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, byl zrovnoprávněn církevní a civilní sňatek, kdy si snoubenci mohou vybrat, jaký druh sňatku spolu dle toho zákona uzavřou. Byl-li uzavřen sňatek občanský, může následovat ještě sňatek církevní, který ovšem bude mít povahu pouze obřadu, nikoliv vzniku manželství, neboť manželství již vzniklo občanským sňatkem. Naproti tomu občanský sňatek po církevním sňatku již v žádném případě následovat nemůže.⁵⁵

V tomto zákoně jsou také uvedeny důvody pro neplatnost a neexistenci manželství. Manželství tedy nemůže být uzavřeno⁵⁶:

- s osobou, která je vdaná či ženatá, mezi předky a potomky, sourozenci, což platí i o příbuzenství založeném osvojením, pokud toto osvojení trvá,
- nezletilou osobou (výjimečně může soud povolit uzavření manželství nezletilému staršímu 16 let),
- osobou zbavenou způsobilosti k právním úkonům.

Manželství může zaniknout dvěma způsoby a to⁵⁷:

- smrtí, nebo prohlášením jednoho z manželů za mrtvého

⁵³ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 13.

⁵⁴ §1 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁵ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 17-18.

⁵⁶ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 26-30.

⁵⁷ Srov. § 22, odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

- rozvodem manželství (na návrh jednoho z manželů)

Manželství ovšem nebude rozvedeno, pokud manželé mají nezletilé děti a rozvod manželství by byl v rozporu se zájmem těchto dětí.⁵⁸ Úprava zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, přijatá zákonem č. 91/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů, vnesla do oblasti rozvodových vztahů výrazné změny. A to především možnost rozvodu manželství na základě dohody manželů. Touto novelizací se zvýšila ochrana nezletilých dětí v souvislosti s rozvodem manželství jejich rodičů, neboť oddělila řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu před rozvodem a dobu po rozvodu manželství. Tím se odstranila časová proluka, kdy nebyly vztahy k nezletilým dětem po delší dobu vůbec upraveny, což mnohdy vyostřovalo situaci v rodině.⁵⁹

Dle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, může soud rozvést manželství dohodou, pokud je toto manželství trvale a hluboce rozvráceno a nelze již očekávat obnovení manželského soužití. A to za podmínek, že manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně půl roku nežijí a druhý manžel se k rozvodu připojí. Pokud jsou v manželství nezletilé děti, je nutné doložit pravomocný rozsudek o schválení dohody o úpravě výchovy a výživy nezletilých dětí pro dobu po rozvodu manželství, nebo pravomocné rozhodnutí soudu, o úpravě výchovy a výživy nezletilých dětí.⁶⁰

Pokud s návrhem jeden z manželů nesouhlasí a manželé spolu nežijí po dobu delší jak tři roky, a jsou-li splněny výše uvedené podmínky rozvodu, soud manželství rozvede také.⁶¹

Zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, je také upraven styk nezletilých dětí s druhým rodičem, do jehož výchovy dítě nebylo svěřeno.

⁵⁸ Srov. § 24, odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁹ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 40.

⁶⁰ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 39- 47.

⁶¹ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 47.

Rodiče spolu mohou uzavřít dohodu o styku s nezletilým dítětem. Tato dohoda nepotřebuje schválení soudu, rodiče ji mohou uzavřít spolu, popřípadě na oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Pokud rodiče nejsou schopni a ochotni spolu dohodu uzavřít, upraví styk rodičů s nezletilými dětmi na žádost jednoho z rodičů soud. Pokud ovšem soud dospěje k závěru, že není v zájmu nezletilého dítěte styk s jedním z rodičů, může styk zakázat, popřípadě omezit. Současné znění zákona také umožňuje právo dítěte stýkat se s prarodiči či sourozenci obou rodičů.⁶²

Druhá část zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů - „**Vztahy mezi rodiči a dětmi**“⁶³, je nejrozsáhlejší částí zákona o rodině. Rodinnými vztahy rozumíme vztahy nejen mezi manželi, ale vztahy mezi příbuznými, kam patří vztahy mezi rodiči a dětmi, mezi sourozenci navzájem, prarodiči a dětmi, a také vztahy náhradní rodinné výchovy.⁶⁴

Tato část citovaného zákona upravuje rodičovskou zodpovědnost, což představuje souhrn práv a povinností upravujících péči o osobu dítěte, správu jeho majetku a zastupování v právních vztazích s nezbytným vyjádřením povinností chránit zájmy dítěte, neboť děti vyžadují speciální péči a ochranu. Rodiče mají ve výchově dětí rozhodující úlohu. Jejich povinností je, aby dětem šli příkladem a to jak svým chováním, tak i způsobem života. Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům a to i v případě, že jeden z rodičů nežije ve společné domácnosti. To platí za předpokladu, že rodič nebyl zbaven rodičovské zodpovědnosti, ani mu nebyla rodičovská zodpovědnost pozastavena.⁶⁵

Také „dítě je povinno své rodiče ctít a respektovat“⁶⁶.

⁶² Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 59-67.

⁶³ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁴ Srov. DOSTALÍK, P., JAKEŠOVÁ, P. Úvod do práva. Olomouc SDV, 2005, s. 56.

⁶⁵ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 70-77.

⁶⁶ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. Praha: Linde, 2005, s. 78.

Pokud si rodiče řádně neplní své povinnosti vůči nezletilým dětem, narušují jeho řádnou výchovu a výživu, je dle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, možné učinit následující opatření⁶⁷:

- napomenutí (nezletilého, rodiče, či osoby, která narušuje jeho řádnou výchovu)
- stanovení dohledu nad výchovou nezletilého
- uložit omezení

Dle výše uvedeného zákona je možné, pokud to vyžaduje zájem dítěte, svěřit dítě do výchovy jiné osoby než rodiče a to do pěstounské péče. Pěstoun je povinen vykonávat přiměřená práva a povinnosti rodičů. Dítě je také povinno pomáhat dle svých možností a schopností ve společné domácnosti.⁶⁸

Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena či narušena a ostatní výchovná opatření nevedla k nápravě, může soud u nezletilých dětí nařídit ústavní výchovu. Před tímto nařízením je třeba zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Soud pravidelně sleduje provádění výchovných opatření a hodnotí jejich účinnost.⁶⁹

Zákon také pamatuje na situace, kdy rodiče nezletilého dítěte z jakéhokoli důvodu nemůžou vykonávat svá rodičovská práva (např. pokud zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, či měli pozastaven výkon rodičovské zodpovědnosti). Dítě nemůže zůstat bez svého zákonného zástupce, a proto je soudem stanoven poručník nezletilého. Tento poručník je povinen nezletilého vychovávat, zastupovat, ale také spravovat jeho majetek. Poručníkem je většinou stanovena osoba blízká či příbuzná dítěti, nebo jeho rodičům. Pokud taková

⁶⁷ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 95-97.

⁶⁸ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 103-116.

⁶⁹ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 117.

vhodná fyzická osoba neexistuje, je poručníkem stanoven orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁷⁰

Dochází-li ke střetu zájmů rodičů, či jiných zástupců a dítěte, je soudem stanoven kolizní opatrovník nezletilého dítěte, který zastupuje zájmy dítěte. Tímto opatrovníkem může být ustanoven orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁷¹

Rodiče jsou povinni zajistit dětem řádnou výživu do doby, dokud nejsou děti schopny žít se samy. Nežijí-li rodiče ve společné domácnosti, je vyživovací povinnost upravena soudem.

2.2.3 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, je jedním z důležitých právních předpisů upravujících ochranu nezletilých dětí v různých životních situacích. Jedná se o soubor opatření a nástrojů, které je třeba v zájmu nezletilých dětí používat včas, vhodně a účelně s vědomím, že základním principem při poskytování sociálně-právní ochrany dětí, je především zájem a blaho dítěte. Při poskytování sociálně-právní ochrany dětí se v převážné zákonem určené míře vměšují orgány k tomu určené do soukromého a rodinného života, což mohou činit pouze v zákonem povolených případech a při respektování základních principů, na kterých je sociálně-právní ochrana dětí postavena.⁷²

Výše uvedený zákon vymezuje především působnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí v oblasti prevence. Dále při ochraně dětí v situacích předvídaných

⁷⁰ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 193-195.

⁷¹ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 195.

⁷² Srov. NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, 2. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 7.

nejen tímto zákonem, ale též zákonem o rodině. Povinností orgánů sociálně-právní ochrany dětí je spolupracovat s dalšími orgány ochrany dětí, soudy a policií. Povinnost rodičů a osob odpovědných za výchovu dětí je spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany dětí.⁷³

Výše uvedený zákon upravuje také možnost, aby v sociálně-právní ochraně dětí působily na základě pověření nevládní instituce. Součástí toho zákona je vymezení pravidel pro vedení spisové dokumentace a nakládání s touto dokumentací, což má velký význam pro ochranu osobních dat danou zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

Ze zákona vyplývají orgánům sociálně-právní ochrany povinnosti a také respektování základních principů, kdy by měly mít na vědomí, že⁷⁴:

- Prvotním hlediskem poskytování sociálně-právní ochrany dětí je zájem, prospěch a blaho dětí.
- Sociálně-právní ochrana musí být poskytována všem dětem bez rozdílu. Nepřístupná je diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného etnického či sociálního původu.
- Sociálně-právní ochrana se poskytuje bezplatně.
- Sociálně-právní ochrana se poskytuje všem dětem mladším 18 let.
- Stát je odpovědný za ochranu dětí před tělesným nebo duševním násilím, za ochranu jejich zdravého vývoje a to jak z hlediska fyzického, psychického, tak i z hlediska mravního. Nenahrazuje ovšem povinnost a odpovědnost rodičů, nezasahuje do jejich postavení, jako nositelů rodičovské zodpovědnosti, nejsou-li dotčena a ohrožena práva nebo vývoj dítěte.
- Orgány s obecnou působností na úseku ochrany dětí jsou soudy a orgány určené tímto zákonem, což jsou Ministerstvo práce a sociálních věcí,

⁷³ Srov. NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., BRABENEC, F. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, 3. Vyd. Praha: Linde, 2002, s. 7.

⁷⁴ Srov. NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, 2. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 7.

krajské a obecní úřady. Ve vztahu k zahraničí se jedná o Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně. Sociálně-právní ochranu zabezpečují také kraje a obce v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu, poradní sbory a fyzické i právnické osoby, pokud obdrží pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

- Opatření sociálně-právní ochrany dětí jsou hierarchicky uspořádána ve vnitřně provázaném celku, umožňujícím volbu nástrojů podle konkrétní situace, v níž se dítě nachází a podle intenzity ohrožení.
- Děti dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo děti, které nemohou být ponechány v tomto prostředí, mají právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem v podobě některé z forem náhradní výchovy.
- V případě osvojení dítěte do ciziny je nezbytné respektovat princip subsidiarity, jestliže dítě nemůže být předáno do výchovy v zařízení nebo v rodině osvojitelů, nebo o ně nemůže být pečováno jiným vhodným způsobem v zemi jeho původu. K tomu jsou mezinárodními smlouvami a zákonem o sociálně-právní ochraně dětí uceleně formulována pravidla pro kontakt s cizinou ve věcech sociálně-právní ochrany dětí.
- Orgánům sociálně-právní ochrany dětí je uložena povinnost sledovat výkon ústavní nebo ochranné výchovy a to dodržování práv dětí, rozvoj jejich duševních a fyzických schopností, zda trvají důvody pro pobyt dětí v zařízení a jak se vyvíjejí vztahy mezi dětmi a rodiči.
- Cílem sociálně-právní ochrany dětí je také sanace rodin.

Velmi významné v tomto zákoně je zakotvení práva dítěte, které je schopno formulovat své vlastní názory. Toto právo umožňuje nezletilému dítěti vyjadřovat se také k věcem vztahujícím se k úpravě jeho výchovy a výživy. Dítě tak může samo zřetelně projevit svůj názor při rozhodování a řešení závažných otázek, které se ho přímo dotýkají a to i bez přítomnosti rodičů, nebo jiných osob zodpovědných za jeho výchovu a výživu. Orgány sociálně-právní ochrany mají povinnost s dítětem hovořit. Sdělení dítěte musí věnovat náležitou pozornost a je-li to potřeba a účelné, využívat této výpovědi zejména v řízení o výchově a výživě

nezletilého dítěte. Touto významnou úpravou je zajištěno, že právo dítěte vyjadřovat se ke svým záležitostem není jen formální. Přítomnost rodičů může někdy bránit pravdivému vyjádření se dítěte. Neznalost názoru a vyjádření dítěte pak může mít vliv na rozhodnutí nebo přijetí opatření, které nebude v jeho prospěch. Dítě, které je schopno s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost posoudit dosah a význam rozhodnutí vyplývajících ze soudního řízení, vztahujícího se k jeho osobě, má právo obdržet tyto informace. Tato ustanovení mají pro dítě velký význam, neboť z praxe jsou známy situace, kdy rodiče jsou schopni se dohodnout o svém rozchodu, výživném, rozdělení majetku a také i o rozdělení dětí, aniž by to se svými dětmi projednali a brali ohled na jejich názory. V takovém případě může dojít i k rozdělení sourozenců, kteří tím mohou velice trpět. Dojít také může k dohodě rodičů o výchově nezletilých dětí, kdy děti jsou svěřeny do výchovy toho rodiče, u kterého dítě být nechce, což má pak dalekosáhlé důsledky na zdraví dítěte, jeho školní prospěch, či jeho chování.⁷⁵

V § 9 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů je zakotveno právo rodičů a jiných osob odpovědných za výchovu a výživu nezletilého dítěte, obrátit se o pomoc na orgán sociálně-právní ochrany dětí, popřípadě na jiné státní orgány s žádostí o pomoc. Tyto orgány jsou povinny v rámci své působnosti pomoc poskytnout. Jedná se zejména o řešení výchovných problémů s dětmi, popřípadě problémů mezilidských vztahů mezi členy v rodině.⁷⁶

⁷⁵ Srov. NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 3. vyd. Praha Linde, 2007, s. 30-31.

⁷⁶ Srov. NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 3. vyd. Praha Linde, 2007, s. 31-32.

2.2.4 Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Mezi důležité právní normy týkající se rodiny a nezletilých dětí náleží také zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Dle tohoto zákona se postupuje při soudních jednáních o úpravě výchovy a výživy nezletilých dětí a to ať již formou schválení dohody rodičů o úpravě poměrů nezletilých dětí, či rozhodnutí soudu o úpravě poměrů k nezl. dětem bez vzájemné dohody mezi rodiči. Dle občanského soudního řádu může soud vydat na návrh na předběžné opatření, kterým uloží účastníku řízení⁷⁷:

- platit výživné v nezbytné míře,
- odevzdat dítě do péče druhého z rodičů nebo do péče toho, koho označí soud.

Důležitým paragrafem tohoto zákona na ochranu nezletilého dítěte, které se ocitne bez jakékoliv péče, nebo je-li jeho život, případně příznivý vývoj ohrožen, je § 76a. Cituji: „Ocitlo-li se nezletilé dítě bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo nepříznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, předseda senátu předběžným opatřením nařídí, aby bylo na nezbytně nutnou dobu umístěno v prostředí, které v usnesení označí.“⁷⁸

Zákonem č. 7/2009 Sb., byl změněn zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a to s účinností od 1. 7. 2009.

Novela občanského soudního řádu se také dotkla průběhu řízení ve věcech péče o nezletilé děti, kdy soud může účastníkům řízení uložit na dobu nejvýše tří měsíců účast na mimosoudním smířcím nebo mediačním jednání, či rodinné terapii. Tímto se sleduje možnost smíření účastníků a narovnání jejich vzájemně

⁷⁷ Srov. § 76 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁸ § 76a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

narušených vztahů a tím předcházení dalším sporům o dítě, tak, aby nebyl narušen příznivý vývoj těchto dětí.⁷⁹

Nově zde byla také upravena možnost slyšení nezletilého dítěte, které je schopno vzhledem ke svému věku a vyspělosti formulovat své názory a to výsledkem tohoto nezletilého dítěte. Pouze ve výjimečných případech může soud zjistit názor dítěte prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, což je opačný postup než v předchozí úpravě. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.⁸⁰

V zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, je také upraveno nedodržování soudního rozhodnutí ve věci péče o nezletilé děti. Pokud ten, komu bylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, neplní soudní rozhodnutí, nebo soudem schválenou dohodu o výchově nezletilých dětí či úpravě styku druhého rodiče s nezletilým dítětem, zašle soud výzvu k plnění dohody. Pokud zůstane výzva bezvýsledná, soud nařídí výkon rozhodnutí⁸¹:

- uložením pokuty do výše 50.000,- Kč,
- povinností účasti na mediačním nebo mimosoudním smířčím jednání na dobu nejvýše 3 měsíců.

„Pokud výše uvedený postup zůstane bezvýsledný, soud nařídí výkon rozhodnutí odnětím dítěte proti tomu, u koho podle rozhodnutí nebo dohody nemá být, a jeho předání tomu, komu bylo podle rozhodnutí nebo dohody svěřeno nebo má být navraceno, anebo tomu, komu rozhodnutí nebo dohoda přiznávají právo na styk s dítětem po omezenou dobu.“⁸²

Na tomto místě považuji za nezbytné zmínit také změnu, která nastala k 1. 5. 2004, kdy Česká republika vstoupila do Evropské unie, neboť tímto dnem nastala

⁷⁹ Srov. *Novela o .s. ř. se dotkla i průběhu řízení*. Právo a rodina 11/2008, s. 4.

⁸⁰ Srov. *Novela o .s. ř. se dotkla i průběhu řízení*. Právo a rodina 11/2008, s. 4.

⁸¹ Srov. § 273 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁸² § 273 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

velmi výrazná změna právního řádu a to v mnoha směrech. Stali jsme se součástí tzv. „jednotného soudního prostoru“, v němž stanovená a závazná pravidla usnadní a především urychlí uplatnění práv každého občana kteréhokoliv státu, k němuž je určitým stanoveným způsobem vázán, ale i ve všech členských státech Evropské unie.⁸³

Pokud se jedná o rodinné právo, považuji za důležité citovat zde také dvě následující normy a to Nařízení Rady (ES) č. 1347/2000 ze dne 29. 5. 2000 o soudní příslušnosti a uznávání výkonů rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem. Dále Nařízení Rady (ES) 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003, o soudní příslušnosti, uznávání a výkonů rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, jehož účinnost byla stanovena od 1. 3. 2005. Obě tyto normy jsou závazné, mají absolutní aplikační přednost a stávají se bez dalšího legislativního opatření součástí právního řádu každého členského státu Evropské unie. Pro Českou republiku jsou závazné od 1. 5. 2004, tedy od vstupu České republiky do Evropské unie.⁸⁴

⁸³ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. Praha: Linde, 2005, s. 55.

⁸⁴ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*, Praha: Linde, 2005, s. 55.

3 Úprava výchovy a výživy nezletilého dítěte

Jestliže spolu rodiče nežijí, nehospodaří a je narušeno normální rodinné společenství, a tím i výkon rodičovských práv a povinností vůči dětem, je třeba v první řadě upravit poměry rodičů k nezletilým dětem, neboť na prvním místě je vždy zájem a blaho dítěte. A to především proto, že se jedná o období, které může být naplněno stresem a frustrací důležitých lidských potřeb, jehož důsledky mohou ovlivňovat účastníky rozvodu po celý další život⁸⁵. Ať rodiče chtějí, či nechtějí a ať si to uvědomují, či ne, je jejich dítě vystavováno zvláštnímu druhu psychické zátěže, jejíž důsledky nejsou často rozpoznány⁸⁶.

Jedná se především o úpravu výchovy a výživy nezletilých dětí. Problematika svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů, popřípadě střídavé péče obou rodičů a stanovení výživného, je upravena zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Tato úprava poměrů může probíhat v rodině:

- kdy rodiče nejsou manželé, žijí či nežijí spolu ve společné domácnosti, ale nehospodaří spolu.
- v rodině, kdy rodiče jsou manželé a žijí či nežijí ve společné domácnosti, nehospodaří spolu.

Společné žití rodičů je otázkou nejen osobního, intimního, ale i majetkového společenství, tj. společného sdílení radostí, problémů, společně tráveného času, společného nakládání s finančními prostředky, společného rozhodování o zájmech dětí a jiných záležitostech rodiny. Pokud tedy rodiče spolu nežijí, je žádoucí, aby byly v zájmu nezletilých dětí upraveny poměry k těmto nezletilým dětem.⁸⁷

K zahájení řízení o úpravu poměrů k nezletilým dětem je třeba podat návrh na úpravu poměrů. Tento návrh může podat jeden z rodičů, a to k okresnímu soudu v místě trvalého pobytu nezletilého dítěte. Návrh může podat rodič sám, či

⁸⁵ Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, s. 39.

⁸⁶ Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, s. 42.

⁸⁷ Srov. MACH, J., ŠMOLKA, P. *Manželská a rodinná trápení*, 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 120.

prostřednictvím oddělení sociálně-právní ochrany dětí na obecním úřadě obce s rozšířenou působností (v Praze úřadu městské části), popřípadě prostřednictvím právního zástupce.

Řízení ve věcech péče o nezletilé děti je řízením nesporným, účastníci se tedy neoznačují termíny žalobce a žalovaný, ale otec a matka. Účastníkem opatrovnického řízení je i nezletilé dítě zastoupené kolizním opatrovníkem. Tímto kolizním opatrovníkem je příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí.

Jednání o úpravě poměrů k nezletilým dětem se účastní oba rodiče, a pokud zvolili zastoupení advokátem či obecným zmocněncem, tak i jejich zástupci. Dále kolizní opatrovník, kterým je pracovník sociálního odboru, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, pověřeného obecního úřadu. Názor dítěte, které bylo schopno formulovat své názory, byl zpravidla zjišťován kolizním opatrovníkem již před jednáním a bývá během jednání citován. Od 1. 7. 2009, tedy od účinnosti zákona č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/196 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, má soud povinnost zjistit názor nezletilého dítěte, které je schopno formulovat své názory jeho výslechem. Teprve ve výjimečných případech může soud názor dítěte zjistit prostřednictvím znaleckého posudku, či příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Názorům dítěte se musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Rodiče nezletilého dítěte jsou na počátku jednání vyslechnuti. Otázky soudce směřují k získání potřebných informací o celkových rodinných poměrech, průběhu každodenní péče o nezletilé dítě, zaměstnání rodičů, jejich časových náročností, potřebách a zájmech dítěte, jeho zdravotním stavu apod.⁸⁸

Pokud spolu rodiče vycházejí, komunikují a jsou již dohodnuti na úpravě poměrů k nezletilým dětem, což znamená, že spolu mají uzavřenou dohodu ohledně výchovy, výživy a styku druhého rodiče s nezletilými dětmi, nebo tuto dohodu hodlají uzavřít u soudního jednání, soud může tuto dohodu rodičů o úpravě poměrů k nezletilým dětem schválit za podmínky, že uzavřená dohoda je v zájmu

⁸⁸ Srov. § 100 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

nezletilého dítěte a neodporuje zákonu. Pokud rodiče nejsou schopni se domluvit, uzavřít spolu dohodu o úpravě poměrů k nezletilým dětem, může soud rozhodnout dle prokázaných skutečností. Případně může rodičům nařídít dle § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii a to na dobu nejvýše tří měsíců.⁸⁹

V rámci rozhodování o výchově a výživě nezletilých dětí na dobu před a po rozvodu manželství nastala významná změna novelou zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, na jejímž základě může soud rozhodnout o svěřeni nezletilého dítěte do společné nebo střídavé výchovy obou rodičů. To však pouze za předpokladu, že oba rodiče jsou způsobilí dítě vychovávat, mají o výchovu dítěte zájem a takováto forma výchovy je v zájmu dítěte a potřeby dítěte budou takto lépe zajištěny.⁹⁰

Střídavá výchova znamená, že dítě bude svěřeno v určitém, časovém přesně stanoveném období do výchovy jednoho rodiče a v dalším, stejném časovém období do výchovy rodiče druhého. Podmínkou zde zůstává, aby rodiče dítěte, zejména pokud je povinné základní školní docházkou, měli svá bydliště tak blízko u sebe, aby dítě mohlo navštěvovat stejnou školu a stýkat se stejným okruhem kamarádů, a mohlo se také věnovat svým mimoškolním aktivitám. Nelze v zájmu dítěte připustit, aby střídáním škol bylo narušeno jeho vzdělávání a sociální vazby. Soud současně vymezí práva a povinnosti obou rodičů v těchto časových úsecích. Kladné poznatky a zkušenosti přinesla soudní praxe se střídáním výchovy nezletilých dětí po měsíci. V praxi ovšem existují i kratší termíny, které také dobře fungují. Důležitým předpokladem ke střídavé výchově ovšem je, že svěřeni dítěte do střídavé péče není pouze ústupkem vzájemných sporů rodičů, ale především vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu obou rodičů jak k dětem, tak i k sobě navzájem. V podstatě se tímto jedná i o uznání kvalit a

⁸⁹ Srov. § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁰ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*, Praha: Linde, 2005, s. 51.

nepostradatelnosti druhého rodiče ve výchově dítěte. Samozřejmě i tato úprava má své klady a rizika.⁹¹

Společná výchova dětí předpokládá, že rodiče spolu i nadále bydlí, společně hradí část svých potřeb, ale především společně pečují o nezletilé děti. Komunikují spolu a dokážou se domluvit na důležitých věcech, především věcech týkajících se jejich dětí. Za těchto okolností je možné a jeví se jako nejlepší varianta svěřeni dětí do společné péče obou rodičů, čímž zůstává výkon práv a povinností z tohoto vztahu vyplývajících u obou rodičů po celou dobu stejný.⁹²

Obě předchozí situace úpravy poměrů rodičů k nezletilým dětem ovšem předpokládají toleranci, vyspělost a především dobrou vůli všech zúčastněných. Mělo by se tedy vycházet z dohody rodičů, jejich společné vůle, a jejich společného úsilí tímto konkrétním způsobem vyřešit a zvládnout vzniklou situaci. To předpokládá, že rodiče mají mezi sebou již překonány své pocity zklamání, křivdy, ublížení, které většinou provází předrozvodovou situaci v rodině. Nyní by mělo být jejich prioritou starat se a řádně pečovat o společné děti, nadále jin vytvářet domov, pocit bezpečí a jistoty. V žádném případě je nezapojovat do svých problémů a tyto problémy neřešit před nimi, nebo dokonce jejich prostřednictvím.⁹³

3.1 Dohoda rodičů o úpravě poměrů nezletilého dítěte

Dle § 26 odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, může soud schválit dohodu rodičů o úpravě poměrů nezletilých dětí, tedy o

⁹¹ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*, Praha: Linde, 2005, s. 51.

⁹² Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*, Praha: Linde, 2005, s. 52.

⁹³ Srov. HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*, Praha: Linde, 2005, s. 51-52.

svěření nezletilých dětí do výchovy jednomu či oběma rodičům, a to za předpokladu, že dohoda je v zájmu nezletilých dětí a neodporuje zákonu.⁹⁴

V praxi může být znění této dohody již součástí podaného návrhu na úpravu poměrů k nezletilým dětem. Často se k dohodě a specifikaci jejího obsahu dospívá až v průběhu jednání, které je ve věci výchovy a výživy nezletilých dětí vždy nařizováno.

Z vlastních zkušeností je mi známo, že v některých správních obvodech je uzavření dohody o úpravě poměrů k nezletilým dětem mezi rodiči výsledkem sociální práce pracovníka sociálně-právní ochrany dětí. Sociální pracovníci poskytující sociálně-právní ochranu dětem na úřadech obcí s rozšířenou působností, jsou mnohdy nuceni v zájmu nezletilých dětí pomoci rodičům ve vzájemné komunikaci, a tím snížit negativní faktory rozvodu, působící na dítě a jeho chování. Je nepochybné, že rozvod rodičů má vždy trvalý vliv na další život dětí. Záleží jen na tom, zda šrámy, které děti utrpí, budou hluboké a časem pouze špatně zajizvené, či mělké a dobře se hojící. Právě vedení rodičů k uzavření dohody o úpravě poměrů k nezletilému dítěti může přispět k uspokojivému řešení rozvodové situace, k dobré komunikaci a spolupráci rodičů a respektování potřeb dítěte, neboť rodina má rozhodující vliv na rozvoj jeho osobnosti a pro dítě má tedy nezastupitelný význam. Dítě se do rodiny rodí a dostává od ní, přesněji řečeno od svých rodičů, genetickou výbavu, která má rozhodující vliv na rozvoj jeho osobnosti. Zvláště v nejranějším období jeho dětství a to jak v oblasti tělesné, duševní, tak i sociální. Dítě přebírá vzor od svých rodičů, tedy i vzor komunikace mezi rodiči. Proto je pro další vývoj dítěte důležité, aby stále i po rozchodu rodičů mělo rodiče oba dva. A to rodiče, kteří jsou chápající a dokážou se spolu domluvit. V naprosté většině případů je pro dítě velkou životní výhodou, jsou-li mu i po rozvodu zachováni oba dva rodiče.⁹⁵

⁹⁴ Srov. § 26, odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁵ Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, s. 47.

Má-li se dítěti v porozvodové situaci skutečně pomoci, potom nestačí jenom mlčet, je třeba aktivně a záměrně vést dítě k tomu, aby o svém otci, matce, byť dnes rozvedených, mělo stále dobré mínění. Nestačí o tom druhém jen mlčet a tvářit se neutrálně, ale je třeba přidat na jeho stranu i něco dobrého, pozitivního, aby dítě pochopilo, že rodiče se sice rozešli spolu, ale ne s ním. Vysvětlit dítěti, že jej mají oba dva pořád stejně rádi, a na tomto vztahu se nic nezměnilo. A toto nejde bez vzájemné dohody, ale především bez vzájemné komunikace mezi rodiči.⁹⁶

Na základě mé praxe je mi známo, že v zájmu nezletilých dětí se na některých odděleních sociálně-právní ochrany dětí snaží sociální pracovníci využívat mediace. Jedná se o alternativní metodu řešení konfliktů, která využívá přítomnosti prostředníka neboli mediátora. Mediátor je odborník na efektivní vyjednávání, který napomáhá stranám konfliktu dospět k urovnání sporu a nalézt vzájemně přijatelné řešení dané situace. Jeho úkolem je řídit proces jednání, vytvářet podmínky pro dorozumění účastníků a nalezení řešení, které zohledňuje zájmy obou stran.⁹⁷

Pomocí mediace jsou tak řešeny mezilidské spory, které upravují vztahy manželů před rozvodovými řízeními ve věci péče o děti, nebo po tomto řízení. Účelem je navázání přímého kontaktu, což může vést k poučení obou stran, na jehož základě se mohou utvářet nová řešení, která mohou lépe vyhovovat oběma stranám. Nikdo nemá mít pocit prohry, případně pocit toho, že byl do něčeho dotlačen. Především však jsou tyto dohody v zájmu nezletilého dítěte, neboť rodiče jsou nasměrováni k tomu, aby byli schopni se domluvit, což působí pozitivně na zdravý vývoj dítěte. To, že si spolu rodiče již nerozumí, případně spolu již nemohou dále žít neznamena, že nejsou i nadále rodiči.

⁹⁶ Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, s. 52-53.

⁹⁷ Srov. RISKIN, L., L., ARNOLD, T., KEATING, J., M., Jr. *Mediace aneb jak řešit konflikty*. Praha: Translation Facia, 1996, s. 7.

V současné době se stává běžnou praxí, že jednání, která jsou zdlouhavá, mají nejasnou strukturu, nebo je spor založen především na osobních vztazích jednajících stran, soud přeruší a doporučí stranám, aby se samy dohodly na řešení dané situace a na další jednání aby již přišly s hotovým návrhem řešení nebo uzavřenou dohodou o tom, jak chtějí danou situaci řešit. Může to být například dohoda u rodinných sporů, jak a kdo se bude starat o nezletilé děti. Takto vzniklá dohoda je totiž základem pro řešení vztahů všech stran do budoucna. Je to v podstatě stavební kámen dalšího společného působení, které předchází možným nedorozuměním pro budoucnost. Dohoda mezi stranami zakládá vztahy na jiné, perspektivnější úrovni.⁹⁸

Dohodu rodičů o výchově a výživě nezletilých dětí schválí soud pravomocným rozsudkem, jestliže na podkladě zjištění skutečného stavu věci lze dospět k závěru, že dohoda zajišťuje podmínky pro zdárný vývoj dítěte a to ve smyslu § 26 odst. 3 zákona číslo 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.⁹⁹

Jak již bylo dříve zmíněno, dohoda mezi rodiči nemusí být uzavřena až u soudního jednání, ale tuto dohodu si můžou rodiče napsat sami, či prostřednictvím advokáta nebo za pomoci sociálního pracovníka oddělení sociálně-právní ochrany dětí, či jiného institutu. Důležité pro schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí je předpoklad, že sepsaná dohoda je v zájmu nezletilého dítěte a neodporuje zákonům. Pokud je dítě schopno formulovat svůj vlastní názor, vzhledem k jeho věku a vyspělosti je nutné, aby bylo s dohodou řádně seznámeno a také s ní souhlasilo. Pokud dohoda rodičů o úpravě poměrů k nezletilým dětem není v zájmu dítěte, soud dohodu neschválí.

V zájmu nezletilých dětí je, aby se rodiče vždy dohodli na důležitých věcech týkajících se nezletilých dětí, proto je vítána ochota a schopnost rodičů dohodnout se, neboť je zde předpoklad, že i v budoucnu budou rodiče spolu komunikovat, vzájemně se domlouvat a řešit nastalé situace jejich dětí společně, ale především

⁹⁸ Srov. RISKIN, L., L., ARNOLD, T., KEATING, J., M., Jr. *Mediace aneb jak řešit konflikty*. Praha: Translation Facia, 1996, s. 71.

⁹⁹ Srov. § 26, odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

v zájmu těchto nezletilých dětí. A to jak ve věcech výchovy, výživy či styku druhého rodiče s nezletilým dítětem, tak i například v otázkách přípravy nezletilého na budoucí povolání. Ukončením vztahu mezi rodiči, partnery, by v žádném případě neměl být ukončen vztah mezi dítětem a jedním z jeho rodičů. Neboť rodičem zůstává i nadále a to včetně všech svých rodičovských povinností, ale i práv.

Jako ukázkou bezkonfliktního jednání rodičů při uzavření dohody o úpravě poměrů k nezletilému dítěti mezi rodiči jsem vybrala jednu z mnoha kazuistik ze své sociální praxe. Tato kazuistika je příkladem uzavření dohody mezi rodiči, kdy rodiče jsou schopni a ochotni spolu komunikovat, kdy se ani jeden z rodičů necítí být do něčeho vtlačěn, či ublížen na svých právech. Rodiče spolu mají přátelský vztah, z čeho vyplývá, že ani jeden z rodičů nenavádí dítě proti rodiči druhému. Nezletilé dítě tak v konečném důsledku nepřichází o žádného z rodičů.

Kazuistika číslo 1)¹⁰⁰

Na oddělení sociálně-právní ochrany dětí se v lednu roku 2001 dostavili manželé Novákovi s tím, že si spolu již nerozumí, jejich vztah po dobu jednoho roku neplní svůj účel, každý si již našel jiného partnera. Manželé mají spolu jedno dítě – Terezu, které jsou nyní tři roky. Tereza má ráda oba rodiče, přijala i současné partnery obou rodičů. Rodiče spolu komunikují, jsou ochotni a schopni se spolu dohodnout na všem co s Terezou souvisí. Chtějí spolu u soudu uzavřít dohodu v tom smyslu, že nezletilá se svěří do péče matky, otcí se stanoví výživné. Co se týká výživného, otec je ochoten přispívat na výživu nezletilé částkou pět tisíc korun měsíčně a přispívat i nad rámec výživného. Úpravu styku s nezletilou nechtějí řešit soudní cestou, neboť se vždy domluví a i v budoucnu bude domluva mezi rodiči lepší, neboť budou brát ohled i na to, co bude přáním Terezy. S rodiči Terezy byl sepsán návrh na úpravu výchovy a výživy nezletilé, a to na dobu před

¹⁰⁰ Veškerá jména uvedená v kazuistikách v zájmu zachování mlčenlivosti dle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, jsou smyšlená. Materiální podklady byly zapůjčeny na Městském úřadě Prostějov, odboru sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

rozvodem i na dobu po rozvodu manželství. Provedeným neohlášeným šetřením v místě pobytu nezletilé nebylo shledáno žádných nedostatků, k péči matky nebylo žádných připomínek, celý byt byl udržován v naprostém pořádku a čistotě.

Při soudním jednání spolu rodiče uzavřeli dohodu v tom smyslu, že nezletilá se svěruje do péče matky, otci se stanoví výživné ve výši pět tisíc korun a otec se zavazuje přispívat i nad rámec výživného. Výživné je splatné vždy do 15. dne v měsíci k rukám matky. Vzhledem k tomu, že dohoda rodičů byla v zájmu nezletilé, odpovídala možnostem i schopnostem otce, neodporovala zákonu, navrhl kolizní opatrovník dohodu rodičů tak, jak byla předložena v celém rozsahu schválit. Byl vynesena rozsudek jménem republiky, který dohodu rodičů v celém předloženém rozsahu schválil. Oba rodiče i kolizní opatrovník se vzdali práva odvolání. Doručením rozsudek nabyl právní moci.

V dané rodině po celou dobu devíti let od uzavření dohody, tedy do dnešního dne, nevznikl žádný závažnější problém, který by rodiče nedokázali sami vyřešit dohodou mezi sebou. Zároveň nebylo nutné, aby rodiče vyhledali pomoc či radu na oddělení sociálně-právní ochrany dětí či u soudu. Dohoda v tomto případě splnila svůj účel, rodiče se i nadále dokázali sami dohodnout na všech důležitých věcech, týkajících se jejich nezletilé dcery.

V praxi se ovšem někdy setkáváme i s různými úskalími uzavírání vzájemných dohod o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Sice ojediněle, ale vyskytují se výjimky, kdy rodiče spolu uzavřou před soudem dohodu o úpravě poměrů k nezletilým dětem, ale toto uzavření dohody je pouze účelové. Důvodů přistoupení k takové dohodě jednoho z rodičů může být mnoho. Například to může být snaha o rychlý rozvod manželství, získání dítěte do své péče na úkor nízkého výživného atd. Po uzavření a schválení dohody, kdy rozsudek nabude právní moci, se v některých rodinách, kde byla tímto způsobem naoko uzavřena dohoda, zahájí doslova boj, jehož následky ovšem ve většině případů odnáší děti. Rodiče si začnou dělat naschvály a svoje účty si vyřizovat prostřednictvím svých

děti. Tyto nezletilé děti používají jako prostředek k potrestání druhého rodiče, přičemž si zřejmě neuvědomují, že netrestají svého bývalého partnera, ale že především velmi ubližují svým dětem.

Pro dokreslení výše uvedeného úskalí při uzavírání dohod mezi rodiči uvádím kazuistiku z mé sociální praxe, kdy rodiče spolu uzavírají dohody, přestože spolu nejsou schopni komunikovat, a k nimž je vždy jeden z rodičů určitým způsobem dotlačen.

Kazuistika číslo 2)¹⁰¹

V měsíci prosinci roku 2001 došlo od Okresního soudu Prostějov dožádání ohledně prošetření poměrů a výchovy nezletilé Nikol Novákové (věk 3 roky). Rodiče nezletilé podali k Okresnímu soudu v Prostějově žádost o úpravu výchovy a výživy nezletilé Nikol, neboť jejich manželství je trvale rozvráceno a současně podávají i návrh na rozvod manželství. Ve svém návrhu uvedli, že jsou schopni a ochotni uzavřít spolu před soudem dohodu a to v tom smyslu, že nezletilá Nikol se svěruje do péče matky, otci se stanoví výživné ve výši 2.500,- Kč měsíčně. Co se týká úpravy styku, tento nežadají upravit soudní cestou, neboť jsou schopni a ochotni se na styku otce s nezletilou dcerou domluvit, což je v zájmu nezletilé.

V průběhu šetření bylo zjištěno, že k péči matky není žádných připomínek, matka se řádně stará o nezletilou Nikol, dle sdělení matky otec si bere na základě dohody s matkou Nikol na styk, přispívá i nad rámec výživného.

Přestože oba rodiče byli osoby samostatně výdělečně činné, jejich příjmy prokázané finančním úřadem byly kolem 9.000,- Kč měsíčně, otec přispíval dle sdělení matky i nad rámec výživného, bylo v zájmu nezletilé dohodu schválit v plném znění tak, jak ji rodiče navrhovali.

¹⁰¹ Veškerá jména uvedená v kazuistikách v zájmu zachování mlčenlivosti dle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, jsou smyšlená. Materiální podklady byly zapůjčeny na Městském úřadě Prostějov, odboru sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

Rozsudek nabyl právní moci.

Rozsudek o rozvodu manželství také nabyl právní moci v březnu roku 2002.

V měsíci dubnu roku 2002 se na oddělení sociálně-právní ochrany dětí dostavila matka nezletilé Nikol s tím, že otec již nepřispívá nad rámec stanoveného výživného a proto žádá sepsání návrhu na zvýšení výživného pro nezletilou Nikol. Přestože matce bylo vysvětleno, že od poslední úpravy uběhla velice krátká doba, matka na svém návrhu trvala. Proto byl s matkou návrh sepsán. V průběhu řízení otec předložil doklady o tom, že řádně plní svou vyživovací povinnost. Dále předložil doklad o zaplacení dovolené v Alpách, kde měl s sebou i nezletilou Nikol. Tam jí zaplatil výuku lyžování, otec doložil doklad o zakoupení lyží a lyžařské výbavy a dalšího oblečení pro nezletilou. Vzhledem k tomu, že otec předložil doklady o tom, že přispívá i nad rámec výživného a jeho příjem se nikterak nezvýšil, byl návrh matky o zvýšení výživného zamítnut.

V měsíci červnu roku 2002 se na oddělení sociálně-právní ochrany dětí dostavil otec s tím, že žádá sepsání návrhu na úpravu styku s nezletilou, neboť matka mu již neumožňuje styk s nezletilou na základě dohody mezi rodiči. Vždy se na něco vymlouvá, např. že je nezletilá nemocná, nebo je u prarodičů, mají již naplánovaný nějaký výlet či dovolenou. Otci bylo slíbeno, že bude s matkou provedena domluva, neboť v zájmu nezletilé je, aby se rodiče domluvili, jelikož pro dítě i rodiče je to lepší. K pohovoru byli pozváni oba rodiče. Vzhledem k tomu, že se rodiče nedokázali spolu domluvit a oba dva žádali úpravu soudním rozhodnutím, byl s nimi sepsán návrh na úpravu styku otce s nezletilou. Ani při nařízeném jednání se oba rodiče nedokázali dohodnout, matka žádala znalecký posudek z oboru psychologie a pedopsychologie, neboť dle jejího sdělení nezletilá Nikol k otci sama nechce, otce se bojí. Jednání bylo odročeno za účelem vypracování znaleckého posudku.

Znalkyně z oboru psychologie a pedopsychologie neshledala žádný důvod, proč by nezletilá nemohla u svého otce pobývat. Nezletilá má k otci velmi kladný vztah.

Na základě znaleckého posudku byl upraven styk s nezletilou na každý sudý týden od pátku od 15:00 do neděle do 17:00. Rozsudek nabyl právní moci.

V září roku 2002 se na oddělení sociálně-právní ochrany dětí dostavila matka nezletilé Nikol, že si otec řádně neplní svou vyživovací povinnost, že žádá sepsání návrhu na exekuci. Matce bylo sděleno, že vzhledem ke sporům, které spolu rodiče po celou dobu vedou, bude nejdříve vyslechnut otec nezletilé Nikol, poté bude s matkou tato exekuce sepsána. Otec byl vyzván k dostavení se na oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Otec předložil doklady o řádné úhradě stanoveného výživného, dokonce místo stanovených 2.500,- Kč zasílal k rukám matky každý měsíc Kč 3.500,- s odůvodněním, že je to přece pro jeho dceru. Matka byla pozvána k jednání na oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Na tuto výzvu nijak nereagovala.

V lednu roku 2003 podává matka prostřednictvím svého advokáta žádost o zvýšení výživného. Matka uvádí, že otec podává nepravdivá finanční vyúčtování, že jeho příjem na vlastní spotřebu činí kolem 40.000,- Kč měsíčně, proto žádá o zvýšené výživného na částku 10.000,- měsíčně k rukám matky a 5.000,- měsíčně na účet nezletilé Nikol.

Otec předkládá finanční deník a priznání daně, kde částka pro osobní potřebu činí 12.000,- měsíčně. Přesto je otec ochoten uzavřít s matkou dohodu o zvýšení výživného pro nezl. Nikol na částku Kč 7.000,- měsíčně. Matka se zvýšením souhlasí. Rozsudek nabyl právní moci.

V červnu roku 2003 matka telefonicky sděluje, že otec vrací nezletilou špinavou, že po dobu styku se o ni řádně nestará, nechává ji hlídat svojí přítelkyní. Nedá jí řádně najíst, neboť jeho přítelkyně neumí vařit, krmí ji polotovary. Otec pozván k jednání, vše popírá. Sděluje, že matka Nikol žárlí na jeho přítelkyni.

Poté pozváni oba rodiče ke smírnému jednání. Rodiče si vše vyřikají, odcházejí dle mínění sociální pracovnice udobřeni.

V únoru roku 2004 přichází matka nezletilé Nikol s žádostí o sepsání návrhu na zákaz styku otce s nezletilou Nikol, neboť tato se po návratu z dovolené s otcem v Alpách vrátila se zlomenou rukou. Matka dále vznáší obvinění na otce, že nezletilou zneužívá, neboť jí špejlí „šťárá na přirození.“ Otec pozván k jednání na oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Otec sděluje, že je pravda, že si nezletilá Nikol zlomila při lyžování ruku, moc ho to mrzí a bolí i za Nikol. Co se týká obvinění matky, je pravda to, že si nezletilá Nikol při zlomení pravé ruky pořádně sama neumyla přirození, plakala, že jí pálí, proto otec, aby se nedotýkal rukama dcery, dal na špejli vatou a přirození Nikol očistil. Otec při své výpovědi plakal, že je mu samotnému daná situace hrozně trapná. Otcí bylo sděleno, že je naší povinností toto nahlásit na policii ČR k prošetření. Otec byl zproštěn obžaloby.

V průběhu dalších let probíhali další a další stížnosti matky – písemné i telefonické na otce nezletilé, následovalo zvyšování výživného – veškerá soudní jednání končí dohodou rodičů, kdy otec přistupuje na přání matky.

V lednu roku 2009 žádá otec o změnu výchovy a výživy nezletilé, neboť je to i přáním samotné Nikol, která má ve škole výchovné problémy, na které matka nestačí a nechce je řešit, vše odkazuje na otce. Na základě znaleckého posudku je Nikol svěřena do péče otce. Přestože je matka osoba samostatně výdělečně činná, s vykázanými finančními prostředky pro osobní potřebu ve výši 18.000,- Kč, otec nežádá žádné výživné. Rodiče žádají uzavřít dohodu ohledně výchovy a výživy nezletilé. Kolizní opatrovník je ochoten dohodu schválit pouze v případě, že matce bude stanoveno výživné alespoň ve výši Kč 3.000,- měsíčně, neboť matka je povinna se na výživě dcery podílet, což je v zájmu nezletilé a neodporuje zákonu. Rodiče uzavírají dohodu, která je schválena v tom smyslu, že nezletilá se svěřuje do péče otce a matce se stanovuje výživné ve výši 3.000,- měsíčně.

Rozsudek nabyl právní moci.

3.2 Rozhodnutí soudu o úpravě poměrů k nezletilým dětem bez vzájemné dohody mezi rodiči

Pokud není mezi rodiči uzavřena dohoda o úpravě výchovy a výživy nezletilého dítěte, po skončení jednání se skoro vždy cítí jedna ze stran, které nebylo vyhověno, do něčeho dotlačena, ublížena. V budoucnu se proto častěji vrací k soudům a úřadům, které žádá o další a další jednání, aby tak nějakým způsobem kompenzovala svou tzv. křivdu, prohru. Mnohdy zapomíná nato, že tím neublíží svému bývalému partnerovi, ale především svému dítěti, které vše vnímá a trápí se tím, že rodiče se spolu neumí dohodnout a ono je mezi nimi, i když je má oba dva stejně rádo. Mnohdy zde dochází i k tzv. psychickému týrání dítěte, neboť dítě samo v určitých situacích neví, jak se rozhodnout, aby tak neublížilo ani jednomu z rodičů.

Pokud rodiče nejsou schopni a ochotni spolu komunikovat, nechtějí se spolu dohodnout ohledně úpravy poměrů k jejich nezletilým dětem, rozhodne na návrh jednoho z rodičů soud a to dle § 26 odst. 1 zákona číslo 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů. V současné době, jak již bylo v předchozím textu popsáno, může soud využít uložení účasti rodičům na mediačním, mimosoudním, smířčím jednání.

„Při rozhodování o svěřením nezletilého dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti a se zřetelem na životní potřeby rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o tomto dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče. Ale i k stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné. Též přihlédne k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně

bytových poměrů. Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.“¹⁰²

Pokud rodiče spolu nežijí, je narušeno jejich normální rodinné společenství a tím také výkon rodičovských práv a povinností vůči nezletilým dětem, může soud i bez návrhu rozhodnout dle § 50 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, komu bude nezletilé dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu. To v praxi znamená, že rodiče nezletilého dítěte spolu neuzavřeli manželství, či rodiče jsou sice manželé, ale nežijí spolu a jeden z rodičů neplní své rodičovské povinnosti. Při rozhodování o určení, komu má být nezletilé dítě svěřeno do péče soud zkoumá, kdo z rodičů má lepší podmínky pro řádnou výchovu nezletilého dítěte, který rodič je lépe schopen vychovávat dítě. Samozřejmě také zvažuje přání dítěte, zejména, je-li dítě již samo schopno posoudit, jaká úprava jeho poměrů je pro něj nejvýhodnější. V tomto případě je nutno vzít v úvahu věk dítěte, jeho intelektovou úroveň, stesk, jeho ovlivňování jinými členy rodiny apod.¹⁰³

„Rozhodujícím zákonným kritériem je zde zájem dítěte. Zákonnými hledisky, upřesňujícími, co se při zkoumání zájmu dítěte bere do úvahy, jsou především:

- Osobnost dítěte, jeho vlohy, schopnosti a vývojové možnosti se zřetelem na životní poměry rodičů.
- Právo dítěte na péči obou rodičů a schopnosti otce či matky dohodnout se na výchově (i na pravidelném styku) s druhým rodičem.
- Citová orientace zázemí dítěte.
- Výchovné schopnosti a odpovědnost každého z rodičů.
- Stabilita budoucího výchovného prostředí, možnosti hmotného zabezpečení včetně bytových poměrů.

¹⁰² HOLUB, M. NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 50-51.

¹⁰³ Srov. HOLUB, M. NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 134-135.

- Citová vazba dítěte na prarodiče, sourozence a další příbuzné.
- Kdo dosud kromě běžné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.

Nemohou-li se rodiče dohodnout, komu mají být nezletilé děti svěřeny do výchovy, musí tedy rozhodnout soud podle výše uvedených kritérií. Pro posouzení citové orientace dítěte, výchovných schopností rodičů přibere zpravidla znalece z oboru zdravotnictví odvětví psychologie, někdy též psychiatrie. Úkolem znalce je zkoumat osobnost a výchovné předpoklady obou rodičů a zejména vztah dítěte (dětí) ke každému z nich, popřípadě též sourozencům, prarodičům a dalším příbuzným. Výsledkem je písemný znalecký posudek, který je jedním z důležitých podkladů pro rozhodnutí soudu.¹⁰⁴

Pokud rodiče nezletilého dítěte spolu nežijí a nedohodnou se na úpravě výchovy a výživy nezletilého dítěte, může soud o úpravě výchovy a výživy rozhodnout i bez návrhu komu má být dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výchovu a výživu.¹⁰⁵

Podmínkou úpravy poměrů k nezletilým dětem soudem je, že rodiče spolu nežijí. Pokud spolu pouze nebydlí, ale jinak společně pečují o domácnost, výchovu a výživu dětí, není dán důvod k opatření soudu.

Pokud se poměry na straně dítěte a rodičů změní, může soud změnit i bez návrhu rozhodnutí nebo dohodu rodičů o výkonu jejich rodičovských práv a povinností.¹⁰⁶

O výchově a výživě nezletilých dětí rozhoduje soud rozsudkem na základě § 176 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.¹⁰⁷

Pokud nejsou rodiče schopni uzavřít dohodu ohledně úpravy poměrů svých nezletilých dětí, a o této úpravě rozhodne soud, ještě neznamená, že v budoucnu,

¹⁰⁴ MACH, J., ŠMOLKA, P. *Manželská a rodinná trápení*. 1. vyd. Praha: Portál, s. 137.

¹⁰⁵ Srov. § 50 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁶ Srov. § 28 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁷ Srov. § 176 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

až odezní citové emoce, nebudou rodiče schopni a ochotni se dále domluvit na výchově svých dětí bez toho aniž by tyto domluvy realizovali prostřednictvím soudu, sociálních pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí, či rodinných poraden. Proto jako příklad pozdější možné dohody a komunikace mezi rodiči uvádím následující kazuistiku, kdy rodiče u soudního jednání nebyli schopni spolu uzavřít dohodu, ale v průběhu dalších devíti let se vždy nějakým způsobem domluvili, neboť nevyhledali pomoc u žádného institutu.

Kazuistika č. 3)¹⁰⁸

Na oddělení sociálně právní ochrany dětí se v listopadu roku 2001 dostavila matka nezletilých dětí Jiřího (6 let) a Romany (8 let) s tím, že potřebuje upravit výchovu a výživu nezletilých dětí, neboť otec dětí se před půl rokem odstěhoval ze společné domácnosti ke své přítelkyni. Od té doby na výživu nezletilých dětí ničím nepřispívá, zájem o děti ovšem projevuje, pravidelně si děti bere na styk, děti k němu jezdí rády. Dále matka sdělila, že s otcem dětí nebude možno uzavřít dohodu, neboť otec s matkou nekomunikuje, pokud mu matka něco sdělí, dělá naschvály a pravý opak toho, co mu matka navrhne. S matkou tedy byl sepsán návrh na úpravu výchovy a výživy nezletilých dětí.

K soudnímu jednání konanému v únoru roku 2002 se otec řádně dostavil a sdělil, že je pravda, že na výživu nezletilých dětí ničím nepřispívá, neboť je bez práce a jakéhokoliv příjmu, žíví ho družka. Matce dětí to může být jedno, neboť je na dávkách v hmotné nouzi. Pokud matce zašle výživné, bude mít o tuto částku méně na dávkách, ale v konečném důsledku na tom bude stejně. Matka sdělila, že si nyní práci již našla. O děti zájem otec má, styk s dětmi pravidelně udržuje, matka ve styku otce s nezletilými dětmi nebrání, snaží se mu vyjít vstříc a nehodlá bránit ani v budoucnu. Se svěřením do péče matky otec v případě, že mu bude stanoveno

¹⁰⁸ Veškerá jména uvedená v kazuistikách v zájmu zachování mlčenlivosti dle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, jsou smyšlená. Materiální podklady byly zapůjčeny na Městském úřadě Prostějov, odboru sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

výživné, nesouhlasí. V tom případě žádá svěřeni dětí do své péče a stanovení výživného matce.

Vzhledem k tomu, že otec je vyučen malířem pokojů a v současné době je na vývěsce Úřadu práce v Prostějově volné místo, které pokud otec přijme, může mít příjem ve výši 12.000,- Kč, bylo na návrh kolizního opatrovníka stanoveno otci výživné ve výši 1.800,- Kč na nezletilou Romanu a 1.500,- Kč na nezletilého Jiřího. Otec s rozsudkem nesouhlasil, sdělil, že se odvolá. Návrh otce na svěřeni dětí do jeho péče byl zamítnut, neboť bylo zcela jasné, že o děti zájem nemá a chce dělat pouze potíže.

Otec se neodvolal, rozsudek nabyl právní moci.

Do současné doby se matka ani otec neobrátili na oddělení sociálně-právní ochrany dětí ani na okresní soud s žádným problémem.

Ne každá dohoda o úpravě poměrů k nezletilým dětem, kterou rodiče navrhnou je vždy schválena. Aby tato dohoda mohla být schválena, musí být především v zájmu dítěte a neodporovat zákonu, jak již je uvedeno v předchozí kapitole. Pokud dohoda není v zájmu dítěte, nelze ji schválit. Jako příklad uvádím níže uvedenou kazuistiku z mé sociální praxe, kdy úprava poměrů byla na základě rozhodnutí soudu, přestože rodiče navrhovali schválení jejich dohody.

Kazuistika č. 4)¹⁰⁹

Na oddělení sociálně-právní ochrany dětí bylo zasláno v dubnu roku 2001 dožádání soudu o prošetření rodinných a výchovných poměrů ve věci nezletilých dětí – Lukáše (2 roky) a Romana (8 let) Novákových. Přílohou žádosti byl návrh

¹⁰⁹ Veškerá jména uvedená v kazuistikách v zájmu zachování mlčenlivosti dle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, jsou smyšlená. Materiální podklady byly zapůjčeny na Městském úřadě Prostějov, odboru sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

matky na úpravu výchovy a výživy nezletilých dětí za dobu před i po rozvodu manželství. Matka uváděla, že manželství je trvale rozvráceno, neplní si svou funkci, proto podává návrh na rozvod manželství. Žádá soud, aby schválil dohodu rodičů v tom smyslu, že nezletilé děti se svěřují do péče matky, otci se stanoví výživné ve výši 1.000,- korun na každé dítě. Výživné je splatné vždy k pátému dni každého měsíce.

Provedeným neohlášeným šetřením bylo zjištěno, že otec se již před rokem odstěhoval ze společné domácnosti. Na výživu dětí zasílá k rukám matky 2.000,- Kč měsíčně, s dětmi se nestýká. Dárky k narozeninám, ani na vánoce dětem nezasílá. Matka je na mateřské dovolené, jejím jediným příjmem jsou dávky státní sociální podpory a výživné od otce dětí ve výši 2.000,- Kč. Zaměstnání otce není matce známo, když s otcem naposledy telefonicky hovořila, sdělil, že je ochoten s matkou uzavřít dohodu, že jí bude zasílat 2.000,- Kč měsíčně, více informací nebyl ochoten ke svým poměrům uvést.

V péči matky nebylo shledáno žádných nedostatků, děti v době návštěvy byly čisté, usměvavé. Zařízení bytu bylo velmi skromné, ovšem dostačující a odpovídající potřebám nezletilých dětí.

Při soudním jednání v červnu 2001 rodiče navrhli uzavřít dohodu v tom smyslu, že se nezletilé děti svěřují do péče matky a otci se stanoví výživné ve výši 1.000,- Kč měsíčně na každé nezletilé dítě. Vzhledem k tomu, že prokázané příjmy otce činily 18.000,- a otec trval na výživném ve výši 2.000,- na obě děti, (otec neměl další vyživovací povinnost) a přestože matka trvala na uzavření dohody a souhlasila s výší výživného, kolizní opatrovník navrhl dohodu rodičů neschválit, neboť tato dohoda není v zájmu nezletilých dětí a odporuje zákonu. Kolizní opatrovník navrhoval nezletilé děti svěřit do péče matky, neboť v její péči nebylo shledáno žádných nedostatků a otci stanovit výživné ve výši 2.500,- na nezletilého Lukáše a 3.500,- na nezletilého Romana. Toto bylo odůvodněno tím, že otec dětí se s dětmi nestýká, neposkytuje žádné dárky. Navržená částka byla v zájmu nezletilých dětí a neodporovala zákonu. Poté soud vynesl rozsudek jménem republiky v tom smyslu, že se nezletilé děti svěřují do péče matky, otci se stanoví

výživné ve výši 2.300,- Kč na nezletilého Lukáše a 3.200,- Kč na nezletilého Romana.

Vzhledem k tomu, že dohoda rodičů nebyla v zájmu nezletilých dětí, nemohla být schválena. Úprava výchovy a výživy nezletilých dětí byla upravena rozhodnutím soudu, neboť v daném případě nebyla navrhovaná dohoda rodičů v zájmu nezletilých dětí a odporovala zákonu.

V září roku 2001 se dostavila matka nezletilých dětí na oddělení sociálně-právní ochrany dětí s tím, že otec si neplní svou vyživovací povinnost k nezletilým dětem, stanovenou Okresním soudem Prostějov a to již od právní moci rozsudku. Otec byl písemně vyzván k plnění vyživovací povinnosti. Jelikož svou vyživovací povinnost nezačal ani poté plnit, byl s matkou nezletilých dětí sepsán návrh na exekuci srážkou ze mzdy otce nezletilých dětí a to jak na dlužné, tak i řádné výživné.

V listopadu roku 2001 podává otec prostřednictvím svého advokáta návrh na úpravu styku s nezletilými dětmi, neboť mu matka brání ve styku.

Na základě provedených znaleckých posudků byl styk upraven následně: otec má právo se s nezletilými dětmi stýkat vždy jedenkrát za 14 dnů v sobotu od 9:00 do 18:00 hodin. Na základě dotazu sociální pracovnice oddělení sociálně-právní ochrany dětí matka sděluje, že styk otce s nezletilými dětmi se ani jedenkrát neuskutečnil, neboť otec se nedostavil, o děti se nezajímal.

V únoru roku 2005 podává otec návrh u Okresního soudu Prostějov na snížení vyživovací povinnosti k nezletilým dětem, jelikož se mu narodil syn a má tedy další vyživovací povinnost. Vzhledem k daným skutečnostem (zvýšení příjmu otce, zvýšení finančních výdajů nezletilých dětí) byl návrh otce na snížení vyživovací povinnosti zamítnut.

V květnu roku 2005 otec zasílá na oddělení sociálně-právní ochrany dětí dopis, v němž žádá prošetření výchovných poměrů u matky, neboť matka zaslané výživné nevyužívá ve prospěch nezletilých dětí. Zaslané výživné propijí v pohostinství a na

děti nedohlíží. Tyto se sami ve večerních hodinách potulují po obci. V případě, že se chování matky nezlepší, bude otec žádat změnu výchovy a výživy nezletilých dětí, svěřením do jeho péče.

Na základě dopisu otce bylo provedeno kontrolní šetření u matky nezletilých dětí, dále byly vyžádány zprávy ošetřujícího lékaře, školy a také obecního úřadu. Osobně bylo hovořeno se sousedy matky. Z provedených šetření bylo zjištěno, že matka se řádně stará jak o výchovu, tak také o výživu svých nezletilých dětí. V péči matky nebylo shledáno žádných, byť sebemenších nedostatků. Matka spolupracuje se školou, kam děti dochází. Děti mají vždy vše potřebné do školy, je vidět, že se s nimi matka do školy připravuje. Alkoholické nápoje matka nepožívá, neboť má silnou cukrovku. Otec se o děti vůbec nezajímá, děti nepřišel ani jedenkrát navštívit a kromě výživného, které je mu exekučně sráženo z platu na výživu nezletilých dětí ničím nepřispěl, žádné dárky jim neposkytl.

V průběhu doby od roku 2001 do současné doby otec neustále telefonicky či písemně kontaktuje sociální pracovníci, která má danou rodinu na starosti a to i bezvýznamnými telefonáty, které ovšem musí být vždy prověřeny.

4 Těžká situace dítěte při rozpadu rodiny

Rodina má pro dítě nezastupitelný význam. Určuje sociální status dítěte, pokud jde o jeho sociální prestiž, sociální sebeuvědomění. Prostřednictvím rodiny si dítě uvědomuje své místo a svou roli ve společnosti. Rodina, sociální vztahy v ní, způsob komunikace a výchovy jsou pro dítě zázemím, ze kterého bude vycházet, až si založí svou vlastní rodinu. Proto je třeba, aby rodiče měli o dítě opravdový zájem, poskytli mu kvalitní péči, řádnou výchovu, porozumění a pomáhali mu rozvíjet všechny jeho schopnosti a přitom se snažili prosazovat jeho nejlepší zájem a prospěch, ochraňovat jej před nepříznivými situacemi, aby bylo v budoucnu schopno jim samo čelit a překonávat je. A to i za situace, kdy si již rodiče spolu nerozumí a nemůžou spolu dále žít. Rodiče by si měli uvědomit, že odchází od sebe, nikoliv od dítěte.

Neplní-li rodiče své základní povinnosti, znamená to pro dítě závažné nebezpečí, zasahující svou dysfunkcí či afunkcí dítě na těch nejcitlivějších místech, což si rodiče v dané chvíli jejich rozchodu, mnohdy neuvědomují. Ne každý rodič si uvědomuje, že v této situaci problémy nejsou v dětech, ale převážně v lidech kolem nich a to v těch nejbližších, tedy v nich samotných, rodičích. Rodiče by se měli zkusit na celou věc podívat očima dítěte, které se v dané situaci ocitá. Neboť si mnohdy neuvědomují, že v době jejich konfliktů používají své dítě často jako hromosvod, oběť, na kterou svalují své viny, které dítěti v žádném případě nepatří, dítě za jejich rozchod nemůže. Po dítěti žádají, aby vyjádřilo svůj názor, s kým chce být, koho má raději, kdo z rodičů může více za jejich rozchod... Dítě se takto ocitá v roli soudce, do které je tlačeno a nuceno, přestože tato role neodpovídá jeho věku, jeho celkovému postavení v rodině. Na dítě jsou kladeny požadavky, které nemůže v žádném případě splnit. Má řešit otázky, které v dané situaci nechce a ani nemůže řešit, neboť nechce ublížit ani jednomu z rodičů, které má stejně rádo. Dítě se tak zásluhou svých vlastních rodičů ocitá v prostředí plném napětí, úzkosti, bezradnosti, vnitřního neklidu, což často ústí v neschopnost jeho koncentrace a ztrácí tak kromě radosti ze života i pocit bezpečí. Někdy si

klade vzniklou situaci za svou vinu, neboť se domnívá, že se rodiče hádají a rozcházejí kvůli němu, jelikož se špatně chová, má špatné známky, neposlouchá.¹¹⁰

Jsou ovšem i mnohem dramatičtější situace, vyúsťující ve vzájemném fyzickém či psychickém napadání mezi rodiči, kterých je dítě přítomno. Rodiče tak řeší své problémy, své ublížení, ponížení, ale vůbec neberou ohled na nezletilé dítě, čím ono samo v danou chvíli prochází. Nevidí, nebo nechtějí vidět, že takovéto dítě se obává večerů, nocí. Bojí se usnout, neboť neví, co se bude dít, jestli opětovně jeden rodič druhého nenapadne, zda se tatínkovi či mamince něco nestane, neboť rodiče si v napjaté situaci velmi často vyhrožují vraždou, sebevraždou. Danou situaci rodiče většinou omlouvají tím, že se v přítomnosti dítěte nehádají, své spory řeší, až dítě většinou spí. Rodiče ovšem podceňují vnímavost dítěte, neboť je psychologicky prokázáno, že i malé miminko již vycítí atmosféru v rodině. Pro dítě tak vzniká neřešitelný rozpor, dítě si samo klade otázky *co se vlastně děje? Kdo z rodičů má pravdu? Ke komu se mám přiklonit? Proč spolu rodiče nekomunikují? Můžu za to já? Způsobil jsem to svým chováním?* A v této situaci, kdy nezná odpověď na své vlastní otázky, jej mnohdy ještě rodiče nutí odpovídat na jejich otázky typu: „*Kdo tě má víc rád? Koho máš ty radši? Kdo se o tebe více stará? S kým chceš zůstat bydlet?*“. Otázky jsou pro dítě v dané situaci neřešitelné, vyvolávají v něm úzkost, pocit strachu, beznaděje. To se ovšem odráží v psychice dítěte, což může mít za následek vytvoření jakéhosi prázakladu neschopnosti řešit vlastní budoucí problémy s druhým pohlavím, jednak ve svém dospívání, ale i ve vlastním manželství. I když rozchod rodičů není tak dramatický, vždy mezi nimi dochází k výměně názorů, postojů, které ovšem ve vnímání dítěte může překročit určitou mez a to může vést k ohrožení jeho duševní rovnováhy, což má vliv na další vývoj dítěte.¹¹¹

Přestože se rodičům zdá, že dítě velmi dobře překonalo jejich krizi, rozchod, nemusí to být pravda. „Ať již rodiče chtějí či nechtějí, ať si to uvědomují, či ne, je

¹¹⁰ Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, s. 13.

¹¹¹ Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, s. 52-54.

dítě vystavováno zvláštnímu druhu psychické zátěže, jejíž důsledky nejsou často rozpoznány včas ani vlastními rodiči, neboť nejde jen o důsledky, které se projevují bezprostředně a okamžitě, ale o takové mechanismy, které se začnou projevovat ve vzorcích chování dítěte třeba až v období puberty, či dokonce až na začátku jeho dospělosti.¹¹² Každé dítě je jiné a s danou situací se vyrovnává jinak. Záleží samozřejmě také na dalším chování rodičů vůči sobě samotným, neboť rozchodem rodičů nedochází ihned k přerušení, zmizení problému, ale velmi pomalému uhasínání emocí. V některých rodinách pokračuje atmosféra napětí, stresu i nadále, kdy rodiče vyvolávají opakovaná soudní jednání o určení styku, spory o výživné, majetek. Dítě se tak opakovaně dostává k soudním znalcům, soudům. Stává se tak prostředníkem přes kterého si rodiče vyřizují své účty. Tyto děti mohou ztratit pocit bezpečí, jistoty, domova. Hledají sebe samy, snaží se vyrovnat s nastalou nejistotou. V této situaci se mnohdy zhoršuje jejich prospěch ve škole, dostávají se na dráhu přestupků, drog či jiné asociality. Rozchodem rodičů trpí každé dítě a neexistuje věk, ve kterém by dítě rozvratem rodiny netrpělo. Jde pouze o to, že reakce dětí je v různých obdobích vývoje jeho osobnosti jiná.¹¹³

Jak je uvedeno výše, v rodinných vztazích může nastat kolize či střet zájmů, kdy ani jeden z rodičů nemůže nezletilé dítě zastupovat. Aby byla posílena ochrana dítěte, jeho práv a potřeb, je v takovém případě dle § 37 zákona číslo 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, okresním soudem vždy ustanoven tzv. „kolizní opatrovník“. Úkolem kolizního opatrovníka je zastupovat nezletilé dítě v řízení, právních úkonech a zastávat jeho zájmy a práva před soudem. Tímto opatrovníkem bývá zpravidla ustanoven orgán vykonávající sociálně-právní ochranu dětí.¹¹⁴

¹¹² MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, s. 42.

¹¹³ Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, s. 52.

¹¹⁴ Srov. HOLUB, M. NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 79-80.

5 Výzkumné šetření

5.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem mého výzkumného šetření je zjištění, zda uzavření dohody mezi rodiči o úpravě výchovy a výživy nezletilých dětí u soudu ovlivní pozitivně další vztahy mezi rodiči, a tito jsou schopni a ochotni spolu i nadále komunikovat a řešit případné spory dohodou či kompromisy mezi sebou, bez toho, aniž by se při řešení svých sporů obrátili na některý z dalších institutů.

Cílem výzkumného šetření je také odpověď na položenou výzkumnou otázku.

5.2 Empirické výzkumné šetření - metody a techniky

Ve svém výzkumném šetření jsem použila analýzu skutečností věcné povahy, které jsou produktem lidské činnosti, opírající se o hmatatelné výsledky činnosti člověka. Každá analýza výsledku lidské činnosti má vždy jeden společný znak: „to čím se zabývá, vzniklo nezávisle na výzkumném šetření.“ Zkoumané listiny vznikly z úplně jiného důvodu než výzkumného a plní řádně svou funkci. Účelem mého výzkumného šetření je tyto produkty – spisy Om 2001, shromáždit, utřídit. Pro své výzkumné šetření jsem zvolila následující metodu, a to analýzu dokumentů. Tato metoda spočívá ve využití oficiálních (úředních), primárních dokumentů, které nebyly vytvořeny za účelem mého výzkumného šetření. Jedná se o dokumenty institucionální, které byly vytvořeny na základě zákona číslo 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Analýza dokumentů je metoda nezprostředkovaná respondenty, tedy neagresivní technika.

5.3 Objekt výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo prováděno na Městském úřadě Prostějov, odboru sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

Jako cílová skupina pro analýzu dokumentů byla vybrána spisová dokumentace Om, založená sociálními pracovníky odboru sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí v roce 2001, na základě § 54 zákona číslo 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o spisové dokumentace, které jsou vedeny dle výše uvedeného zákona z důvodu evidence dětí, kterým byla orgánem sociálně-právní ochrany dětí poskytnuta sociálně-právní ochrana. Ovšem ne všechny děti, vedeny v této evidenci, jsou ohrožené, nebo je, či byl ohrožen jejich řádný vývoj. Evidence Om obsahuje také seznamy dětí, u kterých obecní úřad obce s rozšířenou působností vykonává funkci poručníka nebo opatrovníka v řízení, v němž by mohlo dojít ke střetu zájmů. Základní evidence dětí je tvořena seznamem, který se nazývá dle výše citovaného zákona „rejstřík“ pod spisovou značkou Om. Kopii rejstříku Om uvádím pro představu v příloze č. 1.

O dětech zařazených v evidenci rejstříku Om vede obecní úřad obce s rozšířenou působností spisovou dokumentaci. Tato dokumentace obsahuje zejména osobní údaje dětí, jejich rodičů, údaje o výchovných poměrech těchto dětí, záznamy o výsledcích šetření v rodině, škole, zdravotnickém zařízení, šetření v obcích kde děti žijí, záznamy o jednání s rodiči nebo jinými osobami, kopie podání soudům a jiným státním orgánům, písemná vyhotovení rozhodnutí soudů, orgánů činných v trestním řízení a správních orgánů.

Údaje obsažené ve spisové dokumentaci týkající se nezletilého dítěte je obecní úřad obce s rozšířenou působností oprávněn využít pouze v zájmu dítěte při zajišťování sociálně-právní ochrany dětí. Při práci s těmito dokumenty musí být zachována mlčenlivost v souladu s § 57 zákona číslo 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Jak je již výše uvedeno, ke svému výzkumnému šetření jsem zvolila spisovou dokumentaci Om založenou v roce 2001 a její sledování po dobu 9 let, tedy do roku 2009. Prvotní údaje byly získávány a tříděny z rejstříku Om 2001, který je veden na Městském úřadě Prostějov.

5.4 Výzkumná otázka

Pro formulaci níže uvedené otázky jsem se rozhodla z důvodu tématu mé práce, ale také v souvislosti s mým zaměstnáním – sociální pracovnice. Neboť při své práci se setkávám s různými názory svých kolegů – sociálních pracovníků, kteří uzavření dohody mezi rodiči o úpravě poměrů k nezletilým dětem nepřikládají až tak důležitou roli. Já jsem naopak přesvědčena o tom, že pokud jsou rodiče ochotni a schopni se domluvit na úpravě poměrů ke svým dětem, jsou schopni se (ať již s naší pomocí či bez ní) dohodnout také na další péči o dítě, což má výhodu pro jejich další život po rozchodu, ale především pro jejich děti.

Výzkumná otázka:

„Má uzavření dohody mezi rodiči ohledně úpravy výchovy a výživy nezletilých dětí před soudem nějaký vliv na další komunikaci a vztahy mezi rodiči ve věcech týkajících se domluvy a řešení životních situací svých dětí a jsou poté rodiče schopni se ve většině případů i nadále domluvit bez toho, aby vyhledali pomoc příslušného orgánu?“

5.5 Výzkumná zpráva

Výzkumné šetření bylo provedeno nejen za účelem odpovědi na výše uvedenou otázku, ale také za účelem získání důležitých poznatků pro mou práci jako sociálního pracovníka.

Jako cílová skupina byla vybrána spisová dokumentace Om, založená v roce 2001. Její sledování probíhalo po dobu 9 let, tedy do roku 2009 včetně. Prvotní

údaje byly získány z rejstříku Om 2001, který je veden na Městském úřadě Prostějov. Rejstřík Om obsahuje následující údaje:

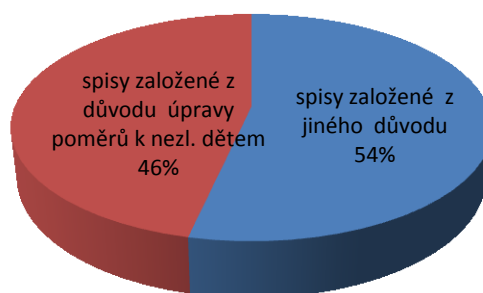
- pořadové číslo
- datum zápisu
- spisovou značku Om (pod níž jsou spisy vedeny)
- jméno a příjmení dítěte
- rodné číslo dítěte
- místo trvalého pobytu
- důvod založení evidence
- datum a důvod vyřazení z evidence

Z rejstříku Om bylo zjištěno, že v tomto roce bylo založeno celkem 487 nových spisů, týkajících se nezletilých dětí. Z tohoto celkového počtu 487 spisových dokumentací byly vyřazeny spisy Om v celkovém počtu 231 (tedy 47% z celkového počtu spisů), kdy nezletilé děti v průběhu zkoumaného období nabyly zletilosti, neboť zkoumané údaje by nebyly objektivní, tedy nebyly by sledovány po celou zkoumanou dobu. Po vyřazení spisů Om, kdy děti nabyly ve sledovaném období zletilosti, zůstalo celkem 256 spisových dokumentací Om, což činí 53% z celkového počtu spisové dokumentace Om založené v roce 2001.

Graf č. 1 znázorňuje celkový počet spisů Om založených v roce 2001 (487spisů Om) s procentuelním vyjádřením spisů vedených po celou dobu stanoveného období (256 spisů Om) s porovnáním spisů vyřazených pro zletilost dětí (231 spisů Om).

Dalším krokem bylo vytřídění spisů Om dle důvodu jejich založení do evidence. V této fázi jsem provedla výpis spisů Om, které byly založeny z důvodu úpravy poměrů k nezletilým dětem. Z celkového počtu 256 spisů vedených po celou dobu sledovaného období se úpravy výchovy a výživy k nezletilým dětem týkalo 119 spisů, což činí 46%. Ostatní spisy byly odborem sociálně-právní ochrany dětí zaevidovány z jiných závažných důvodů, což byly výchovné problémy, přestupky, postoupené spisy, trestná činnost nezletilých dětí, trestná činnost mladistvých, popření otcovství, svěření do péče třetí osoby, ale také z důvodu postoupení spisové dokumentace z jiného pověřeného obecního úřadu. Jednalo se celkem o 137 spisů, což představuje 54% ze sledovaných spisových dokumentací Om, vedených po celou dobu 9 let.

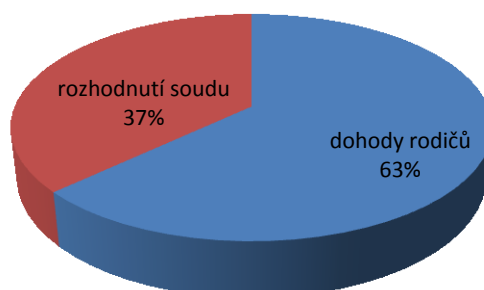
Graf č. 2 představuje celkový počet spisů vedených po celou sledovanou dobu devíti let s procentuelním vyjádřením spisů založených z důvodu úpravy poměrů k nezletilým dětem, což činí 46% (119 spisů Om) a zbývajících 54% (137 spisů Om) založených z jiného důvodu jak úpravy poměrů k nezletilým dětem.

Do této doby bylo pracováno pouze s rejstříkem Om založeným v roce 2001, neboť rejstřík Om obsahoval veškeré potřebné údaje. Nyní pro mě nastal nejrozsáhlejší a nejnáročnější krok daného výzkumného šetření a to vyhledání jednotlivých spisových dokumentací Om v celkovém počtu 119 spisů, dle jmenného seznamu pořízeného z rejstříku Om 2001, neboť spisové dokumentace jsou založeny u 9 pracovníků daného odboru mezi dalšími 4.950 spisy Om.

Po vyhledání všech spisů Om jednotlivých dětí byly spisy prostudovány a roztříděny dle rozsudků jménem republiky na dvě části a to dle toho, zda rodiče uzavřeli dohodu ohledně úpravy výchovy a výživy nezletilých dětí a soud tuto

dohodu rodičů schválil, či rodiče nebyli ochotni a schopni se na úpravě výchovy a výživy nezletilých dětí dohodnout a bylo tedy rozhodnuto soudem.

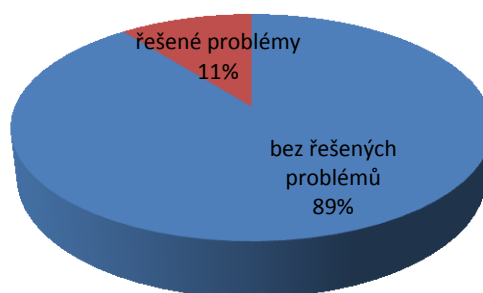
Z celkového počtu 119 spisových dokumentací Om 2001 byli rodiče schopni a ochotni uzavřít dohodu o úpravě poměrů nezletilých dětí v 75 případech, což činí 63% z celkového počtu sledovaných spisů zaevidovaných z důvodu úpravy výchovy a výživy nezletilých dětí. V dalších 44 případech, tedy 37% zkoumaných spisů, rodiče nebyli ochotni ani schopni dohodu uzavřít a proto v tomto případě rozhodoval soud.

Graf č. 3 zobrazuje celkový počet 119 spisů Om založených v roce 2001 z důvodu úpravy poměrů rodičů k nezletilým dětem s procentuelním vyjádřením počtu 75 spisů Om úpravy výchovy a výživy, tedy 63% z celkového počtu spisů Om, kdy rodiče uzavřeli dohodu o úpravě poměrů k nezletilým dětem a 44 spisů Om, což činí 37% z celkového počtu, kdy bylo rozhodnuto soudem.

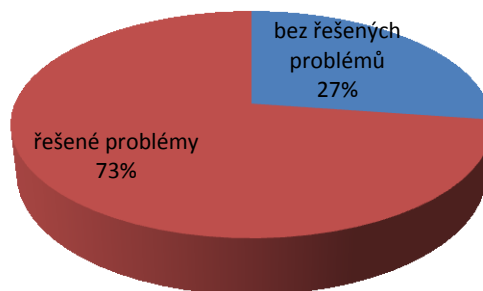
V následující fázi byly opětovně prostudovány zapůjčené spisy. Tentokrát byly zkoumány nejprve spisové dokumentace, kdy spolu rodiče uzavřeli dohodu ohledně úpravy výchovy a výživy nezletilých dětí za účelem zjištění, zda od doby úpravy poměrů k nezletilým dětem rodiče nějakým způsobem kontaktovali či nikoliv odbor sociálně-právní ochrany dětí či soud za účelem jakékoliv pomoci týkající se nezletilých dětí. Z celkového počtu uzavřených dohod mezi rodiči, celkem tedy 75 rodin, se již u 67 rodin, což činí 89% z celkového počtu uzavřených dohod rodičů, dále se spisovou dokumentací nepracovalo, neboť rodiče se již neobrátili na žádný úřad a nežádali pomoc při řešení vzniklých problémů, týkajících se jejich nezletilých dětí. Pouze v 8 spisových dokumentacích Om, což činí 11% z celkového počtu uzavřených dohod mezi

rodiči, byla zaznamenána další jednání na základě žádosti jednoho z rodičů, kteří se na svých problémech nedokázali sami dohodnout, a proto se obrátili o pomoc na městský úřad, odbor sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, soud či policii. Jednalo se o neochotu jednoho z rodičů domluvit se na dalším postupu ohledně nezletilého dítěte. Tato pomoc byla vyžadována v případě zvýšení výživného, úpravy styku druhého rodiče s nezletilým dítětem, apod.

Graf č. 4 zobrazuje celkový počet 75 dohod uzavřených mezi rodiči z důvodu úpravy poměrů nezletilých dětí s procentuelním vyjádřením 11%, tedy 8 spisových dokumentací Om, kdy byla jedním z rodičů vyhledána pomoci při řešení sporů v rodině a 89% v celkovém počtu 67 Om spisů, kdy rodiče nevyhledali žádnou pomoc.

Posledním krokem bylo prostudování spisů Om, kde byla úprava výchovy a výživy nezletilých dětí upravena rozhodnutím soudu. Celkový počet těchto spisů Om činil 44 spisových dokumentací, tedy 37% z celkového počtu spisů Om 2001, založených z důvodu úpravy výchovy a výživy nezletilých dětí. Prostudováním těchto spisových dokumentací bylo zjištěno, že z celkového počtu 44 spisů, kde úprava poměrů nezletilých dětí byla upravena rozhodnutím soudu, se na instituce obrátilo 32 rodičů, (což činí 73% z celkového počtu těchto spisů) s žádostí o pomoc při řešení vzniklých problémů, neboť s druhým z rodičů nejsou schopni či ochotni se na řešení vzniklé situace sami domluvit. Pouze 12 spisových dokumentací, což je 27% z počtu spisů, kde byla úprava poměrů k nezletilým dětem na základě rozhodnutí soudu, nebyla vyžádána pomoc při řešení sporu mezi rodiči týkající se nezletilého dítěte.

Graf č. 5 zobrazuje celkový počet 44 spisů, kdy byla upravena výchova a výživa k nezletilým dětem rozhodnutím soudu, s procentuelním vyjádřením počtu spisové dokumentace, kdy se rodiče neobrátili na žádný úřad s žádostí o pomoc, v počtu 12 spisů (což představuje 27%) v porovnání se spisy Om 2001 v celkovém počtu 32 spisů (což představuje 73%), kdy rodiče žádali pomoc orgánu sociálně-právní ochrany dětí, či soudu při řešení svých sporů týkajících se nezletilých dětí.

5.6 Závěry výzkumného šetření

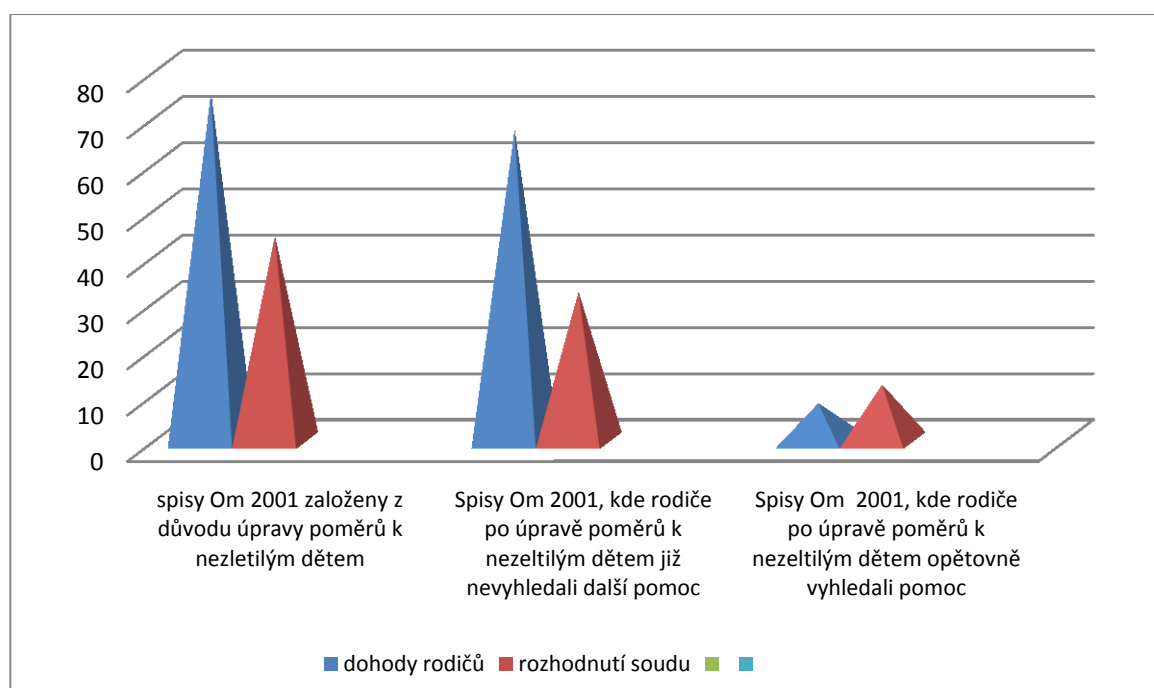
Z provedeného výzkumného šetření vyplývají následující závěry:

Provedeným výzkumem šetření bylo zjištěno, že rodiče v převážné většině dávají přednost úpravě poměrů ke svým nezletilým dětem dohodou. Dle provedeného výzkumného šetření z celkového počtu sledovaných spisových dokumentací Om 2001, činilo celých 63% úprav poměrů k nezletilým dětem dohodou. Pokud rodiče přistoupili na uzavření dohody o úpravě poměrů k nezletilým dětem, analýza dokumentů jasně prokázala, že pouze v 11%, tedy 8 rodinách, rodiče nedokázali řešit sami spory v rodině, proto se obrátili s žádostí o pomoc na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, polici, soud či jiný institut. Na rozdíl od úpravy poměrů, kdy tato úprava byla provedena na základě rozhodnutí soudu, kde z celkového počtu 44 rodin žádalo o pomoc při řešení sporů v rodině 32 rodičů, což představuje celých 73%.

Z výše uvedeného lze vyvodit následující poznatek, že pokud se rodiče dohodnou na úpravě poměrů k nezletilým dětem, je pravděpodobnější, že budou schopni i v budoucnosti se ve většině případů vzájemně podporovat a vzniklé problémy

řešit spolu, v zájmu nezletilých dětí, bez toho aniž by vyhledali pomoc. Oproti tomu v rodinách, kde se rodiče nedokázali dohodnout na úpravě poměrů k nezletilým dětem již na počátku svého rozchodu, a rozhodnutí o úpravě poměrů bylo ponecháno na rozhodnutí soudu, je větší pravděpodobnost, že rodiče spolu ani nadále nebudou komunikovat. Povedou další spory, se kterými se budou obracet na různé instituce s žádostmi o pomoc. A nadále si budou s největší pravděpodobností stěžovat na svého bývalého partnera.

V souladu s výsledkem této analýzy dokumentů můžeme tedy zcela jasně odpovědět na položenou otázku.

Graf č. 6 obsahuje porovnání úpravy poměrů k nezletilým dětem a to uzavřených dohod rodičů a rozhodnutí soudu za sledované období s grafickým znázorněním počtu spisů, kdy rodiče vyhledali pomoc a již pomoc nevyhledali.

Z provedeného výzkumného šetření tedy jasně vyplynulo, že je v zájmu nezletilých dětí, aby mezi rodiči došlo k uzavření dohody, týkající se úpravy poměrů k nezletilým dětem, neboť tímto je dána jakási základna pro budoucí další smírné jednání rodičů ohledně nezletilých dětí. U těchto rodičů je pravděpodobnější, že se budou i v budoucnosti snažit řešit své rozpory smírným jednáním, a to především v zájmu nezletilých dětí.

Výzkumné šetření mělo velký význam nejen pro moji bakalářskou práci, ale především pro mou práci sociálního pracovníka. Z výzkumu jasně vyplynulo, že je třeba vést rodiče k uzavření dohody, neboť od jednání o uzavření dohody se u většiny případů odvíjí také další jednání, komunikace mezi rodiči. Tito jsou poté ve většině případů schopni spolu i nadále komunikovat. A tyto dobré vztahy mezi rodiči mají především příznivý vliv na jejich děti.

Závěr

Problematika úpravy poměrů k nezletilým dětem je po celou dobu vývoje společnosti velmi aktuální téma, o němž se dá hovořit neustále a na něž se dá dívat z různých úhlů pohledu. Každý má svůj úhel pohledu jiný, zaměřený ze svého hlediska dle toho, jakým způsobem se jej daná problematika přímo či nepřímo dotýká. Každý rodič by se měl pokusit podívat se na danou situaci z úhlu pohledu dítěte, aby poté jednal tak, aby nebylo ublíženo dítěti. Při rozchodu rodičů se dítě ocitá ve velmi těžké situaci, kterou sice nezavinilo, ale mnohdy na ni doplácí.

První kapitola mé bakalářské práce je věnována teoretickému vymezení základních pojmů problematiky jako je vznik manželství, rodina - její význam a funkce, které vykonává nejen pro společnost, ale především pro děti. Jelikož úprava poměrů a porozvodová péče o děti je z velké části právní problematikou, věnovala jsem právním předpisům týkajícím se dané problematiky rozsáhlou část své práce. Následují kapitoly pojednávající o rozpadu rodiny, úpravě poměrů k nezletilým dětem a samozřejmě je zde také nastíněna těžká situace dětí při rozpadu rodiny. Teoretická část přechází v empirické výzkumné šetření. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit z vybraného vzorku respondentů (analýzou dokumentů), zda uzavření dohody mezi rodiči má vliv na vznik a následné řešení sporů rodičů. Jestli v případě uzavření dohody jsou schopni tyto spory řešit další dohodou bez pomoci oddělení sociálně-právní ochrany dětí či soudu. Výzkumné šetření zahrnovalo období vzniku dokumentů, tedy rok 2001 a následné sledování po dobu devíti let, tedy do roku 2009. Výsledek výzkumného šetření prokázal, že pokud rodiče uzavřou dohodu o úpravě poměrů k nezletilým dětem, jsou v převážné většině schopni řešit své problémy bez pomoci oddělení sociálně-právní ochrany dětí či soudu.

Ve své bakalářské práci jsem dospěla k závěru, že úprava poměrů k nezletilým dětem dohodou rodičů má vliv na další smírné řešení problémů vznikajících v rodinách. Tyto rodiny jsou ve většině případů schopny řešit vzniklé problémy bez pomoci orgánů sociálně-právní ochrany či soudu. Výzkumné šetření

prokázalo, že úprava poměrů k nezletilým dětem formou vzájemné dohody mezi rodiči má pozitivní vliv na další komunikaci mezi rodiči, což je v zájmu nezletilých dětí.

Výsledky výzkumné části mé bakalářské práce tedy jednoznačně ukazují, že je nutné s rodiči pracovat již v prvopočátku rozpadu rodiny. Především se snažit najít smírné a kompromisní řešení, neboť je podstatné a může pozitivně ovlivnit budoucí život nezletilých dětí. Je nutné se snažit vést rodiče ke konkrétnímu řešení úpravy poměrů vzájemnou dohodou a tím předcházet případným sporům a konfliktním řešením. Čímž by mnohdy odpadla zbytečná a marná úřední či soudní jednání zneprátelených rodičů. Samozřejmě nelze očekávat, že vždy se podaří mezi rodiči dosáhnout shody, která odpovídá rovněž požadavkům dítěte.

Řešení nám nabízí například novela občanského soudního řádu, dle níž může soud účastníkům řízení uložit účast na mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání či rodinné terapii za účelem smíření účastníků a narovnání jejich vzájemně narušených vztahů. Dle mých zkušeností těchto možností není v praxi plně využíváno, ale určitě by bylo přínosem.

Doufám, že má práce bude také inspirací pro ostatní sociální pracovníky na odděleních sociálně-právní ochrany dětí, kteří vykonávají funkci kolizního opatrovníka. Pokud by jejich práce dokázala přimět alespoň některé rodiče ke komunikaci, spolupráci a následnému uzavření dohody o úpravě poměrů v mnoha případech by nemusely děti prožívat drama, jehož následky si s sebou mnohdy nesou po celý svůj život.

Seznam použité literatury

- DOSTALÍK, P., JAKEŠOVÁ, P. Úvod do práva. Olomouc SDV, 2005.
- HOLUB, M., NOVÁ, H., HYNKOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-517-6
- MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Brno: Avicenum, 1989. 08-056-89
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizová situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-7239-039-2
- MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X
- MUSILOVÁ, A. *Sociální práce s rodinou*. Olomouc SDV, 2006.
- NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 3. vyd. Praha: Linde 2007. ISBN 978-80-86131-72-6
- NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., BRABENEC, F. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 2. vyd. Praha: Linde 2002. ISBN 80-86131-31-9
- PELTOVÁ, N. *Umění komunikace*. 2. vyd. Praha: Advent-Orion. ISBN 80-7172-804-
- PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2
- POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2046-3
- RISKIN, L., L., ARNOLD, T., KEATING, J., M., Jr. *Mediace aneb jak řešit konflikty*. Praha: Translation Facia 1996. ISBN 80-901710-6-
- SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Managment Press 2001. ISBN 80-7261-038-4.
- ŠMOLKA, P., MACH, J. *Manželská a rodinná trápení z pohledu právníka a psychologa*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9
- Ottova všeobecná encyklopedie. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003. ISBN 80-7181-959-X
- ÚZ, *Ústava České republiky - Listina základních práv a svobod*. Ostrava-Hrabůvka: Sagit, ISBN 978-80-7208-617-7
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- http://www.zsvejprty.cz/New_Folder/www/VP/umluvapd.htm, 3. 9. 2009
- Spisová dokumentace Om zapůjčena na Městském úřadě Prostějov, odboru sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí.